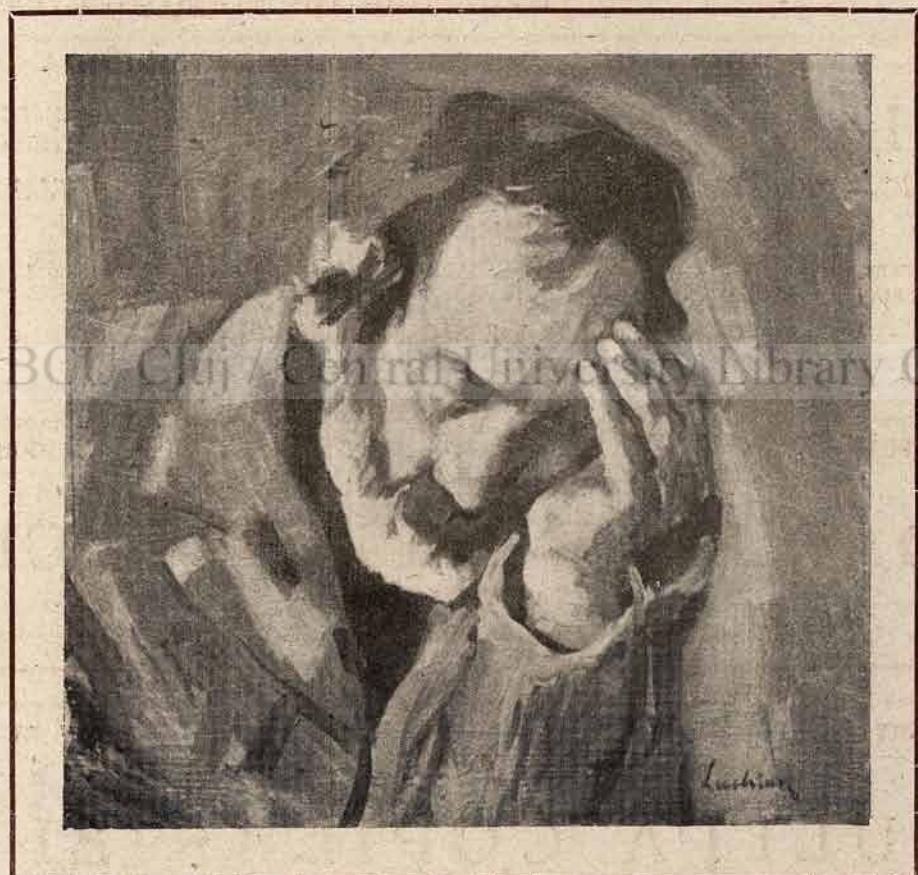


GANDIREA



BOCU Cluj - Central University Library Cluj

ANUL IV

No. 5.

REVISTA MENSILE

DELTA

REVISTA MENSILE

Redactori: Arturo Marpicati, Bruno Neri e Antonio Widmar
Redazione e Amministrazione: Via Giosuè Carducci 11, Fiume
Abbonamento per l'estero: Un anno Lire 25.-

LE CRAPOUILLOT

Revistă pentru literatură și artă
Paris, 5. Place dela Sorbonne.

LES MARGES

Directeur Eugène Montfort. — Apare lunar. Abonamentul
anual 22 franci. — Administrația: Librairie de France 99,
Boulevard Raspail. Redacția: 5, Rue Chaptal, Paris (IX-e).

IL CONCILIO

REVISTA MENSILE DI
CULTURA E LETTERATURA

ORGANO UFFICIALE DELL' ISTITUTO INTERUNIVERSITARIO ITALIANO

Redazione e Amministrazione: FRANCO CAMPITELLI, Editore: FOLIGNO

Abbonamento | Italia e Colonie L. 45 || Un fascicolo | Italia e Colonie L. 4,50
annuo Esterio separato | Esterio , 7,-

CONTO CORRENTE E ASSEGNI POSTALI N. 1-2577

A APĂRUT:

A APĂRUT:

NICHIFOR CRAINIC

DARURILE PĂMÂNTULUI

P O E Z I I

UN VOLUM 200 PAGINI 15 LEI. — EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ»

A APĂRUT:

A APĂRUT:

IONEL TEODOREANU

ULIȚA COPILĂRIEI

UN VOLUM 154 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

LE MONDE NOUVEAU

Apare de 2 ori pe lună.—Abonamentul anual 50 franci.—Paris, 42, Boulevard Raspail, Paris (7-e).

Revistă pentru strângerea legăturilor sociale, economice, literare și
artistice între Franța și străinătate.

CANDIREA



OMUL ȘI PEISAJUL

DE

OSCAR WALTER CISEK

PENTRU laicul amețit de învălmășala zilei, reproducerea unei pânze de Corot din fereastra unei librării înseamnă uneori o clipă romantică și o mică minune, chiar fără ca el să'și poată da seama de închegarea organică a operei de artă. Dar aspectul peisajului francez, văzut de „părintele Corot“, nu devine pentru el o părticică a vieții dinamice care rupe chipul cunoscut al orașului, nefiind altceva decât o nespus de atrăgătoare impresie dintr'un vis, ce leagă intuiția pentru câteva clipe de sufletul ei. Astfel între individ și întregul acesta de viață potentată rămâne, de cele mai multe ori, un ținut întreg care nu cuprinde numai făptul și taina creațiunii, dar și legătura cea mai firească între cele văzute, natură și individualitate. Cei mulți nu prind mai niciodată firul comun din totalitatea celor create, nu aud acordurile sintetice care leagă la olaltă aspectele vieții și aspectele artei, cu toate că și ultimul licean poate fi, măcar odată în viață, poet sau pictor sau compozitor.

Iar specialiștii care au menirea să explice cel puțin fondul elementar și esența acestor complexuri de viață veșnic vie, ridică, de cele mai multe ori, îngrădiri în jurul domeniului

lor de predilecție, izolând lucruri și noțiuni care, tocmai pentru a fi pricepute ceva mai leșne, nu trebuesc izolate.

O mare parte din istoria artelor plastice, scrisă în ultimul deceniu, a încercat totuși să arunce poduri și punți între diferite noțiuni, până atunci stințește de lăbul vremii, și între multe centre de pornire mai individualiste pendinte însă, de spiritul cuceritor al vremii lor. Și de-abia de atunci începând, istoria artelor a devenit o adevărată istorie a tendințelor intelectuale. Scopul acestor îmbinări a fost cristalizarea cătorva sinteze, care, odată știute și trăite, trebuiau să fie un fel de chei pentru multe porți, în dosul căror se ascundeau altădată lucruri foarte simple și firești. Și cu toate că formulele de generalizare nu sunt întotdeauna soluții fericite, protejând chiar la unii lenevia simțăminteelor sau interpretările gresite, credem că înseamnă în același timp puncte de rezăvă pentru multe atitudini. Dar faptul principal rămâne însăși existența atitudinei, fie ea limpede, fie întunecată sau îndepărtată de aorta bătândă a operei de artă, prin nu știu care conglomerat de noțiuni sau simțăminte.

Legătura nouă între diferite lucruri și constatări cunoscute, deschide poate în felul acesta nu numai o priveliște sintetizată, dar și înțelesul acelui abecedar, pe care cei mai mulți oameni, și nici chiar artiști adevărați, nu'l pricep.

* * *

Vom face o încercare, dând prin diferite considerații generalizatoare și prin exemplificări tipice, o infățișare a aceluia drum larg, pe care omul l-a străbătut spre natura înțeleasă și spre peisaj, adică, spre natura într'un fel sau într'altul interpretată de simțăminte omului. E drumul unei destrămări a substanței primitive din om, sufletești, pierderei eului vital și individual în peisaj sau în marea clădire organică a naturii. Curba acestui drum se poate desprinde în aceiași măsură din evoluția artelor plastice ca și din literatură, din muzică ca și din unele aspecte ale filozofiei.

Forța primară și absolut omenească din noi, adică complexul format din vitalitate și individualitate ce alcătuiește firea noastră primitivă, e presupunem, unul din cele două poluri, diametral opuse, ale legii mari care a hotărât întotdeauna felul expresiei artistice. Polul celălalt e priveliștea, peisajul, e natura, nu ca o existență absolută, ci ca un aspect în fața omului. Privită de dincolo de legiferarea și de felul de comparație al istoriei artelor plastice, această constatare nu înseamnă altceva decât un neîntrerupt schimb între individualitatea ce se resfrângă, se prende și se înghemuește în esență firii proprii și între cugetul împrăștiat și pierdut în aspectul priveliștei înconjuroare, adică în plasa încăpătoare a naturii care, la rândul ei, e un organism suprem.

Această destrămăre a firii absolut omenești în formele mari și în atmosfera peisajului se poate constata în deosebi la omul timpului nostru care, svârlit chiar de către mijloacele moderne de comunicație în peisaj, se perde uneori aproape fără urme individuale.

Natura ca atare rămâne veșnic liniștită, fără ași da seama de noi. Dar omul se îndreaptă cu simțăminte sale spre ea, și atunci devine peisaj. Cât timp firea elementară a omului se menține într'un perfect echilibru, nu și leagă simțăminte de natură. Ba din contrariu: natura îl supără. În lumea antică nu se prea simțea necesitatea unei atitudini a simțăminteelor față de natură. De aceia, peisajul de abia se cunoștea, iar chiar în cazurile relativ destul de izolate, când apărea, însemna un decor, nu însă atmosferă. Căci peisajul, care apare întotdeauna ca element subiectiv, putea să crească numai pe măsură ce legătura interioară a omului slăbie. Omului primitiv i-a fost frică de forțele uriașe și neînțelese ale naturii, de care voia să se ferească, făcând un ciudat fel de artă, cioplinduși zei neputincioși. El nu se simțea nici decum liniștit în preajma pădurilor, sub pumnul puterilor tainice ale naturii ce pentru el nu puteau fi altceva decât dușmani. (Worringer.) În arta cea mai veche pe care o cunoaștem, ornamentul e, de obicei, asymmetric și acentric, fiindcă oamenii găseau o formă pentru simțăminte lor turburate, dar abstracte. Altminteri, simțăminte abstracte în artele plastice au fost întotdeauna acelea care, fatal și prin tendințele lor primare, se îndepărtau de simetrie și de grupări și construcții centralizatoare. (Stilul roman e cu mult mai simetric decât cel gotic, fiindcă în primul, abstractivismul Nordului se îmbină cu simțăminte concrete ale lumii mediteraniene, pe când în al doilea, Nordul predomină hotărător cu misticismul său abstract). Altfel ni se infățișează arta egipteană, arta asiriană sau cea greacă. Apropoindu-se de acum de natură,

expresia artistică devine cu mult mai concretă, ajungând chiar, în arta greacă, la o culme a simțământului concret. Dar omul e îndrăgostit de suprafața plastică a trupului său, fără a se gândi la peisaj, iar personificarea naturii în zei ne destăinuiește încă odată, frica omului. Căci firea lui e încă izolată, încătușată de sânge.

Tragedia greacă ne caracterizează, încă dela începuturile ei, tipul omului european. Acest tip e condus de elemente eroico-tragice. Pentru întâia oară apare în fața noastră „eroul”, adică omul bun sau rău. Attitudinea autorului față de el rămâne întotdeauna foarte severă, tocmai fiindcă nu ia în seamă influențele sau premisele naturii. Eroul e un întreg activ. Iar „soarta” lui, căreia i se atribue multă importanță, de oarece ea stăpânește atmosfera tragediei, e numai un reflex al voinței zeilor, și ei activi. Nici o apucătură patologică, nici un gest ce ar putea fi foarte explicabil și firesc, dacă ar fi interpretat ca o răsfrângere generalizatoare a naturii asupra omului, nu î se iartă. Si numai astfel s'a ajuns la esența tragediei, altminteri imposibilă, când elementele patologice subminează sau explică trăsăturile caracterelor ca și desnodământul tragic al catastrofei. Astfel toate faptele sunt bune sau rele, niciodată relative. Relativul e însă întotdeauna concretul. Omul își scrie singur legile sale, nu le aşteaptă de la natură. De aceea și „Dionisiacul”, înfățișat de către Nietzsche, e o tendință abstractă.

Și nu trebuie să uităm faptul: când pronunțăm numele lui Platon, nu ne gândim la natură sau la peisaj, ci la cristalizarea unei idei.

Intre om și peisaj, nord și sud, abstract și concret, se dă o veșnică luptă. Înălță ce apare peisajul, întrezărим și licăriri de romantism, împotriva căror om, care vrea să se recucerească, luptă mereu.

Arta bizantină, atât de abstractă în esență ei, nu cunoaște peisajul. Ea nu vrea să creeze chipuri, trupuri omenești. Liniștea ei e tăcerea cerului, e durere sau lumină interiorizată. Omul se regăsește, privind spre o altă lume. Misticismul divinizează momentul când firea se pierde în abstract. Închegarea formală e în cazul acesta, numai o urmare organică a atitudinei liniștite a spiritelor, față de măreție suprapământească a Dumnezei. Mijloacele de exprimare se resemnau, înfățișând simboluri.

Am spus că, pronunțând numele lui Platon, ne gândim la o idee. Figura lui Francisc de Assisi ni se pare însă aproape inexistentă fără peisajul toscan, cu toate că natura e numai fondul străveziu și senin al găndirii și al acțiunii, fără a încerca să predomine vre-o dată. Același peisaj ne apare în pictura toscană a secolului al XII-lea, în micile icoane zugrăvite în școalele dela Lucca, Pisa și Florenza. Pentru Giotto artă bizantină a fost un element reactiv, tot astfel și „maniera greacă” din Toscana. Si cu cât ne apropiam mai mult de culmea Renașterii, peisajul se desfășă tot mai larg pe pânzele marilor meșteri, indicând hotărât atmosfera în care se perindă omul și formând chiar centre de pornire ale compozițiilor, pe când filozofia lui Giordano Bruno privește universul ca un organism și ca o operă de artă.

De pe atunci concepția omului despre lume ajunge la Panteismul estetic, care, totodată, identifică adevărul cu frumusețea. Signorelli și Michelangelo caută să strângă încă odată elementele figurale, întărind și legătura arhitectonică. Dar Barocul, în cazul acesta legat de destule apucături concrete, și-a și ales jerifele. În nord, lumea abstractă a Goticului își clădise de mult catedralele, care biruiseră prin extaz, greutatea pământească a pietrii. În anul când Michelangelo realizează „culmea” Renașterii, terminând fresca destul de barocă din capela Sixtină, într-un mic orășel din țările Rinului, Matthias Grünewald îsprăvia cea mai mare operă artistică săvârșită vre-o dată de către un german: altarul de la Isenheim. În nici o altă operă de artă detaliul concret n'a fost întrebuițat cu mai multă intensitate pentru exprimarea unui fond absolut abstract. Detaliul aduce cu sine lumina cerească, durere sau grozăz. Conturul unui mușchi zdorbitor de cue e numai conturul simțământului de durere, iar peisajul, ca atare uneori destul de concret — s'a recunoscut mai târziu în el o vedere din valea Mainului — e un cer care s'a prăvălit. Concretul e numai un mijloc pentru exprimarea religiozității, a credinței și a abstractului. Mai târziu, fanaticul Greco, care trăește pe timpul Închiziției în Spania, ne-a dat exemplele cele mai caracteristice pentru imaterializarea chipului omenesc și a peisajului. Transcendentalismul său e reacțiunea cea mai hotărâtă, față de arta atât de pământească a Renașterii. Cu alte cuvinte: se încearcă și se realizează chiar, în felul cel mai minunat spiritualizarea și umanizarea peisajului.

În pictura toscană a secolului al XIII-lea și chiar până la Verrocchio, peisajul are, după

cum relevam mai sus, o valoare secundară care rotunjește și complecțează întregul compoziției. Nu î se atribue o valoare independentă și absolută. Priveliştile întăresc, într'un fel sau într'altul, simțământul și sensul figurilor. Elementele figurale sunt însă întotdeauna centrul de viață al acestor tablouri.

Mai târziu — trece un secol, trec două — cînturul omului devine tot mai mic în aspectul tot mai covârșitor al peisajului. Exemple destule găsim, pentru un stadiu mai puțin înaintat, între lucrările lui Urs Graf și ale lui Dürer, iar pentru stadiul predominantării, la Altdorfer, la maeștrii olandezi și flamani. În sfîrșit, omul dispare de an-tregul și parca fără urme. Privelîștea stăpânește ochiul artistului, momentul sfânt al extazului, care el de abia face din meșteșug o creație artistică. Iar în peisajul umanizat al lui Nicolas Poussin, liniștea atmosferei face inutilă orice sforțare a gesturilor, orice frângere mai brutală a linijelor.

Gândindu-ne iarăși la însemnatatea intelectuală a acestor constatări, apariția lui Rousseau, ni se pare, neapărat, foarte firească. (Dar Rousseau, prima întruchipare a unui romanticism drastic și predicatorul reîntoarcerii la natură, nu se gândise niciodată la frica și la firea închisă a omului primitiv. Cunoașterea de aproape a naturii trebuie să fie fatal și baza unei concretizări fără de margini, dacă chiar, pe altă parte, tendințele misticice ale Romantismului însemnau, cel puțin uneori, o greutate pe partea cealaltă a balanței subrede. Nu trece un secol și Schelling își aduce aminte de Panteismul estetic al Renașterii, divinizând natura, cucerit de un entuziasm indescriptibil. „Bruno oder über das natürliche und göttliche Prinzip der Dinge“). Între filozofi apare o întreagă categorie nouă: poetii filozofi: Rousseau, Herder, Schiller, Schelling, iar cu mult în urmă Friedrich Nietzsche, la care nu ne mai putem gândi fără a ne da seama și de peisajul larg din jurul lui Zarathustra, pe când firea bătrânului Plato trăește în noi, după cum încercam să relev, ca idee. În evoluția poeziei găsim o paralelă: Safo își cântă durerile întrebunțând elemente de peisaj pentru o încadrare vie dar destul de sfioasă a simțămîntelor predominante. Goethe trece prin peisaj, întărind mai întâi felul simțămîntelor sale, caracterizând mai târziu, resfrângerea duhului naturii asupra individualității umane. În prima parte a lui „Faust“ peisajul rămâne decor în jurul oamenilor activi; în partea două, scrisă pe timpul când „Școala Românică“ și Romantismul pătrunseseră deabinele, soarta omului devine simbolică, privită de pe o culme din centrul unui peisaj destul de hotărât. (Pentru a ilustra aceste constatari, se pot da mii de exemple caracte-ristice).

Armonia și acordul romantic dintre arte devine o melodie în „unisono“. Si muzica, care, în tendințele ei clasice, părea oarecum întărziată, se îndepărtează de absolutismul ei polifonic, devenind mai descriptivă, adică concretă. Tipice sunt exemplele următoare: cele nouă simfonii ale lui Beethoven încă nu avea nevoie de subtitluri, pe când poemele sim-fonice compuse astăzi se numesc: „Poeme des rivages“, „Don Juan“, „Cyll Eulenspiegel“ §. a. m. d.

Esența peisajului devine tot mai activă, cu toate că apar destule tendințe care î se împotrivesc cu îndârjire. În a două jumătate a secolului trecut, însuși chipul omului e văzut ca un peisaj sau ca o natură moartă. Omul e interpretat prin prisma cea mai generaliza-toare a naturii, e adus la același numitor cu o legătură de sparanghel, cu un nor tivit cu aurul soarelui. Căci unui mare impressionist francez nu'i pasă cătuși de puțin de exprimarea unui detaliu *individual*, care să fie tipic numai și numai pentru caracterul sau expresia unui singur om. Nu vrea să prindă în linii și culori un râs sdrobitor, frică, groază, fri-gurile morții. Această constatare, altminteri destul de veche, nu înseamnă cătuși de puțin un minus, un neajuns al acelor forțe care sunt atât de mari când se complac în senină-tate, în tacerea unei păduri. Un impressionist vede căpșorul unei fețițe cu aceiaș privire și cu aceiaș intenție de realizare artistică ca și o vedere din Honfleur, iar un cap bărbătesc cu fruntea boltită, cu barba mare, nu e pentru el un loc de mișcare și de odihnă a Dumnezeirii, ca de exemplu pentru acel Dürer care a pictat pe cei patru apostoli, ci, de cele mai multe ori, un întreg flexibil, compus din diferite planuri de culoare sau din câteva pete care, ca un peisaj mai mic, tremură sub întărietatea sfântă a soarelui.

Technica modernă, trenul, vaporul, automobilul și aeroplanelul îl apropie pe om tot mai mult de sufletul peisajului. Monet și Signac desfrâmă lumina concretă până la extrem, iar sculptorul Rodin vede modelele sale cu ochii unui pictor impresionist, pără-sind tradiția organică a sculpturii și uitând elementele constructive ca și legătura archi-

tectonică. și sculptura degenerată e, prin urmare, văzută ca un peisaj, adică sub influența unei lumini oarecare.

Teoria lui Bergson despre elanul vital, teoria lui Jules Romains despre Unanimism reduc și ele esența primitivă a omului la o lege de generalizare a naturii întregi. Omul se pierde. Nu mai rămâne decât mișcare dinamică pitorească. Dinamismul din poezia lui Guillaume Appolinaire și a lui Blaise Cendrard e numai o altă fațetă a aceleiași întâmplări.

Dar încă dela 1890 începând, „eroul“ ca atare, nu mai există în drama naturalismului modern, căci elementele patologice îi explicau soarta. Omul nu mai era și nu mai e, bun sau rău. E sănătos sau bolnav, e eroul pasiv din dramele lui Gerhart Hauptmann și ale lui Gorchi. Pe când în tragedia clasică omul cugetă și făcea ceva pe propria lui răspundere, în drama naturalistă, omul e o bucată sănătoasă sau bolnavă *luată din întregul naturii*, cu care se întâmplă ceva. Faptele devin tot mai mult nepersonale.

Însă tot în două jumătate a veacului trecut, apar și câteva forțe foarte semnificative care duc lupta cea mai aprigă împotriva acestei disolvări în peisaj. În Franța secolului trecut, unde intenția artistică pornea, de cele mai multe ori, dintr-o atmosferă de lumină contemplativă și de mulțumire, *Daumier* și *Constantin Guys* ne-au lăsat opere care nu sunt decât torsuri de întuneric. *Daumier* ca și *Guys* sunt judecătorii cei mai severi ai timpului lor. Și credem că nu e o simplă întâmplare că tocmai sufletul întunecat al lui *Daumier* a creat pictura și grafica cea mai sculpturală din câte s-au realizat vreodată în Franța. În lucrările atât de valoroase ale acestuia, omul stă, în sfârșit, încă odată în mijlocul lumii. La el întâlnim iar centre figurale care predomină, pe când însăși pictura murală a lui *Puvis de Chavannes* suferă intrucâtva din pricina peisajului, care stăpânește cu structura lui largă gesturile figurilor. Germanul Hans von *Marées* a străbătut însă, în privința aceasta, drumul cel mai greu. Fire cât se poate de diferențiată și veșnic nemulțumit de lucrările sale, *Marées* e însuși personificarea acelei lupte pentru recâștigarea omenescului față de peisaj. Între primele sale pânze cunoscute sunt și destule peisajii, în care nu întrezărim tendințe ce ar vrea să dea naturii o interpretare nouă. În marea frescă din Neapole, echilibrul între natură și om pare perfect, pe când în ultimele lucrări ale pictorului, natura stilizată dispără aproape cu totul în urma înfățișării monumentalizate a omului. Exemplul cel mai accentuat pentru această recucerere a monumentalului trupesc e tabloul mare „*Esperidele*“ pe care criticul Meier Gräfe le-a numit odată: „Singurele monumente ale timpului nostru“!

După *Marées* au mai apărut multe tendințe noi artistice, care, bazându-se pe transcendentalismul gotic, pe spiritul vegetativ al Barocului sau pe alte teorii ale timpului, au făcut loc unei arte, ce deseori era abstractizată până la extrem. Și aceste tendințe au fost însă reacțiuni împotriva naturii generalizătoare și concrete.

După sculptura impresionistă a lui Rodin, apare Bourdelle care se simte iar legat de firul tradiției și care recunoaște că orice sculptură trebuie să fie o sintetizare din suprafață plastică și forma arhitectonică a spațiului. Căci lumea ajunsese la un punct extrem: nici forma arhitectonică nu se mai împotrivează peisajului și luminii sale. Luată în considerație de pe o platformă mult mai generalizătoare decât aceia a artelor plastice, constatarea aceasta înseamnă un fel de sfârșit.

In acelaș timp Europa își îndreaptă iar privirile asupra lui *Balzac*, care ni l-a înfățișat pentru ultima oară pe omul pasionat al apusului european și care, e azi și va fi poate chiar mâine la modă, pe când eri încă, *Dostojevski* ne spunea cu convingerea sa zdobitoare, că „omul european“ ar fi dispărut, cedând locul „omului rus“, care poate fi bun și rău în acelaș timp, care omoară în clipa aceasta tot ce a divinizat cu o oră mai înainte. „Omul însușit“ apare, pe când „omul de caracter“ trece la muzău. Societatea devine un fel de menajerie liberă, într'un peisaj cu dimensiuni incontrolabile.

* * *

Am evidențiat faptul că *Matthias Grünewald* s'a servit de mijloace, foarte concrete în detaliu, pentru a crea opere al căror spirit e neapărat abstract, în sensul cel mai exagerat al cuvântului. Istoria artelor plastice nefiind istoria mijloacelor de exprimare și a perfecționării lor, ci evoluția voinței și a spiritului artistic, aş mai dori să adaug aci că un detaliu dintr'un tablou al ultimului impresionist, *Signac*, care vede desigur lumea, în felul cel mai concret posibil, și ar putea fi luat drept expresia unei firi care caută să abstractizeze cu orice chip și să imaterializeze lucrurile, pentru a sintetiza totul într'un simț de

religiozitate, de transcendentalism. Signac rămâne, neapărat, pictorul lumii concrete și nici nu vrea să fie altceva. „Imaterializarea“ lui e numai un fel anumit de interpretare a peisajului destrămat de lumină. Figura lui nu înseamnă începutul Expressionismul, ci ultima posibilitate a redării naturii ce odihnește sub influența soarelui. Spiritul hotărăște.

Tot astfel credem că nici pictorii cei mai însemnați, ce au pornit din mijlocul poporului român, nu au, în esența operii lor, nimic comun cu arta bizantină și spiritul ei abstract. Căci și „imaterializarea“ văzută pe pânzele lui Grigorescu e numai o urmare organică a atitudinei sale foarte concrete față de peisajul românesc. Pictorul nu voia să ne dea altceva decât un peisaj, în care să redă țarina și câmpurile și praful drumurilor din Muntenia. Despre un spirit abstract nu poate fi vorba în cazul acesta, cum nici opera lui Luchian, nici aceea a meșterului nostru Petrașcu nu îndreptățesc ipoteze, care le clasifică alături de pictura murală a mănăstirilor noastre. Căci Luchian a pictat poate flori ce prin culoarea și prin desenul lor sunt plante potențate cu ele însuși. Dar nici decum altceva. Rămân interpretări foarte personale ale concretului. Iar Petrașcu ne-a dat întotdeauna un fel de variațuni scrise cu penelul pe teme luate din natură. Nu vrea să facă însă din materie spirit, dintr-o linie ruptă un suflăt aplecat peste propria lui durere, din emailul unei culori un gând divinizat. Alături de pictura bizantină poate săa celebrul peisaj imaterializat al lui Greco: orașul Toledo în furtună. Acest tablou împotrivește multă mișcare liniștei sfintilor bizantini, dar nu vrea să fie și nu e peisaj, ci frică ar-zândă, groază.

Atât de apropiată de peisaj, evoluția picturii noi românești, spre o culme înaltă și profund semnificativă, nu va întârzia, nici dacă vom mai aștepta până ce caracterul ei esențial va fi descoperit. Până atunci, nici formele abstracte văzute pe scoarțele noastre, dar și pe acelea din Finlanda și din Scandinavia, nu ne vor da, în privința aceasta, nici o deslușire.

BCU Cluj / Central University Library Cluj





TRISTEȚE METAFIZICĂ

DE

LUCIAN BLAGA

ÎN porturi deschise spre taina marilor ape
am cântat cu pescarii, umbre înalte pe maluri,
visând corăbii încărcate
de miracol străin.
Alături de lucrătorii încinși în zale cănite
am ridicat poduri de oțel
peste râuri albe, peste sborul pasărei curate,
peste păduri adânci, —
și orice pod se arcuia
trecându-ne par'că pe un tărâm de legendă cu el.
Am zăbovit îndelung între stânci
lângă sfinți bătrâni ca ghicitorile țării
și-am aşteptat să ne deschidă
o fereastră de scăpare
prin puternice spații de seară.
Cu toți și cu toate
m'am svârcolit pe drumuri, pe țărmuri,
între mașini și'n bisericici.
Lângă fântâni fără fund
mi-am deschis ochiul cunoașterii.
M'am rugat cu muncitorii în sdrențe,
am visat lângă oi cu ciobanii
și-am aşteptat în prăpastii cu sfinții.
Acum mă aplec în lumină
și plâng în târziile rămășițe
ale stelei pe care umblăm.

Cu toată creația
mi-am ridicat în vânturi rănilor
și-am aşteptat: oh, nici o minune nu se'mplinește.
Nu se'mplinește. Nu se'mplinește
Și totuși cu cuvinte simple ca ale noastre
s'au făcut lumea, stihiiile, ziua și focul.
Cu picioare ca ale noastre
Isus a umblat peste ape.





NEGOIUL

DE
ST. I. NENIȚESCU

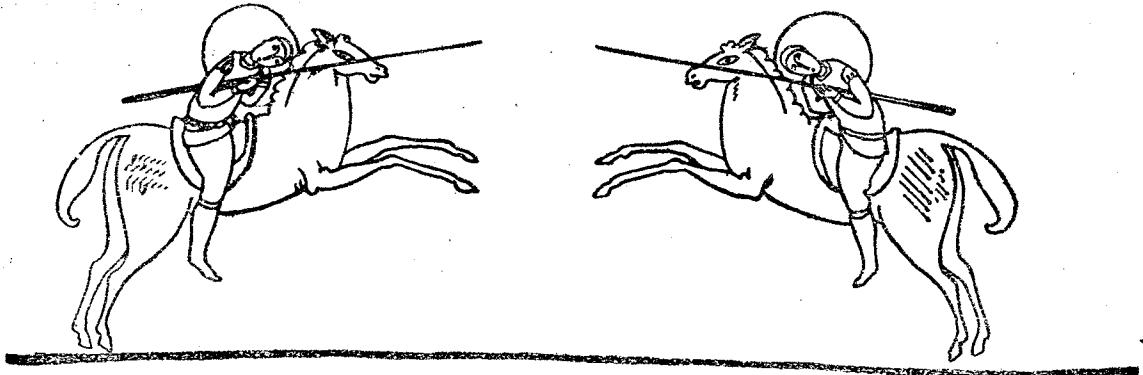
IN haină de argint de nor de seară,
In haină de opal de nor de ploaie,
In haină și de fum și de șiroaie,
Negoiul peste slăvi se desfășoară.

Dungi, dungi și dungi și coaste peste coaste,
Și pânze albe pânze de cenușe,
Și cerul pune munților mânușe,
Și dorul inimei se strâng oaste.

Piciorul coamelor se estompează,
Și tremură, se suie, se ridică:
Și nevăzut, și 'nchipuit — și frică,
Și dragoste și-avânt mă 'nveninează.

Și mă frământ și mă topesc în munte,
Și plâng cu ploaia, mă destram cu norul,
Și mă înnec asemeni cu priporul,
În noaptea care prinde să se 'ncrunte.





MERGEAU CÂNTÂND VITEJEŞTE

(FRAGMENT DINTR'UN CAPITOL DE ROMAN)

DE

CEZAR PETRESCU

O stropitoare de stradă împroscă cu un pieptene de apă asfaltul.

Radu Comşa se lipi de perete și o aşteptă să treacă.

Un copil cu pulpele sufletești și subsuoară cu un coș de papură, flueră îmbâindu-și picioarele goale în acest duș gratuit. În urma stropitoarei, din pietrele ude se înălță o răcoare plăcută.

Radu Comşa traversă strada către birou. Soarele dimineței era învăluit de nori alburii și subțiri. Nu începuse arșița. Capitala avea înfățișarea primenită dinainte de cearșurile nouă, când circulă numai oameni grăbiți, slugi întorcându-se de la piață, olteni cu coșurile în cumpănă, trăsuri cu bagaje de la gară, funcționarele de birouri și de magazin, cu obrajii proaspăt pudrați, pășind mărunt și sonor.

Huruiau ridicându-se obloanele prăvăliilor. Rândășii suruaiau cu apă, pe trotuoar, din tinichelele albe, nenumărați 888888...

— „Victoria Italienilor la Gorisia! Moldova cu declarațiile domnului Carp!... A apărut edițiaaa! A apărut“!...

Tigănușul îi întinse gâfâind foile cu miros păcuriu de cerneală. Puse banul în gură, căt căută restul, și-o rupse mai departe, în goană: «Edițiaaa!.. Comunicatul inglez!... a apărut!»...

Radu Comşa își aruncă ochii din mers la telegramă: Frontul oriental. Verdun. Amiralul Tirpitz și războiul submarin... Aceiași poveste! Nimic nu se mai petreceau nou. Războiul era acum ceva familiar și statornicit, ca indelepticirea cea mai firească a noroadelor.

Trecu cu trompete o companie de gardă. Fără voie, până s'au depărtat, trecătorii pășiră mai vioi, în cadență.

In antretul biroului, îi luă pălăria Ioniță, făcându-și raportul.

— Vă adastă un domn. Domnișorul Sachelarie n'a venit încă. Lucră numai domnișoara...

Se auzia ţăcănitul mașinei de scris.

— S'a înegrît fain domnișorul la feredee! constată cu admiratie Ioniță, ștergându-i cu peria, praful nevăzut de pe haină. Este și-o telegramă de la domnul Deputat...

Când intră, domnișoara Betty nu întrerupește scrisul la clapele care svâcneau picioare lungi de lăcuste mecanice. Clătină numai capul exagerat de mic, sub frizura enormă, pufoasă și bălană.

Un domn foarte înalt și spătos, tuns cu mașina, cu figura roșie, puse alături gazeta

nemțească și se ridică țapăn, în hainele cenușii cu mari pătrate verzi, salutând militărește:

— D-rul Carol Mayer! V-a vorbit desigur domnul deputat... Pentru grâu... Doresc să semnez neapărat scrisoarea astăzi.

Radu Comșa trecu în dosul biouroului și răsfoi repede hărțile de sub cubul de cristal.

— Un moment!... Se află îmi pare, o telegramă tocmai de la domul deputat...

Telegrama lui Alexandru Vardaru, vestea că se întoarce chiar în dimineață aceia.

— Perfect! Aștept! se aşeză domnul Carol Mayer, uitându-se la ceas și reluând gazeta

— V-a căutat cineva la telefon. Intreabă dacă ați sosit! spuse domnișoara Betty, mutând coala de hârtie albastră și privind-o cu mare băgare de seamă. N'a vrut să spună cine e. Zice că nu e nevoie: un domn!... Dar era glas de doamnă.

Domnișoara Betty își spuse părerea cu cea mai desăvârșită indiferență, lovind în clapele de sub care se destindeau articulațiile de metal; arătând aşa că e vorba de chestii care nu o privesc pe ea, simplă funcționară. Putea să fie domn ori doamnă, îi privește. Ea își caută conștiințios de datoria ei: transcrie acte și nimica mai mult

Radu Comșa răspunse un „bine”! scurt. „Trebuie să se termine odată povestea cu Zoe”! Își repetă o hotărâre veche acum, uitându-se dușmănos la pâlnia neagră a telefonomului, de unde putea chema iar glasul nedorit.

Desfăcu plicurile cu un cuțit de os, răsfoi dosare, însemnă datele în agenda și pe calendarul block. Era puțin de lucru, tribunalele în vacanță, câteva termene de fixat în Septembrie. Își aruncă din nou ochii pe ziare.

Domnul Carol Mayer cercetă ceasul și îl controlă cu ora pendulului din perete.

Al dumneavoastră merge în urmă... În România nu se potrivesc două ceasuri! surâse, punându-și gazeta împăturită în buzunar și desvelindu-și o dantură cu prea mult aur sub mustața tunsă după moda prusacă:—două dungi înguste sub nări. La Palat arată douăsprezece, la Fundație e douăsprezece și cinci, când ajungi la Independență e abia douăsprezece fără cinci, și până la Boulevard, zece pași, s-au făcut douăsprezece și un sfert!.. E ca și în politica dumneavoastră. Domnul Filipescu spune că a bătut ora, domnul Brătianu că nu a sosit încă. Iar domnul Carp nici nu vrea să se uite la ceas. Domnul Carp e un foarte solid cap politic!..

Radu Comșa mută din față, cutia cu codurile care-i împiedicau privirea, și flutura ziarul, de unde începuse să citească un articol.

— Asta o credeți Dumneavoastră... Aci însă scrie altfel!...

— O! ce se scrie în gazetele românești!... Germanii sănt pentru Dumneavoastră, un popor de antropofagi... Gazetele românești vor războiu; dar noi, pentru binele României dorim să nu aibă loc. Ar fi teribil! În două luni e un războiu sfârșit! declară domnul Carol Mayer, rostind aceste sentințe fără apel, cu cel mai afabil surâs din lume.

Pe Radu Comșa, îl ofensă siguranța cumpărătorului de grâne.

— Domnule Doctor! spuse, Germanii n'au fost niciodată prea buni psihologi! Credeti prea mult în forța organizației. Un răsboiu nu se face numai cu tankuri și zepeline. Mai este încă ceva... Dar ce-ți spun Dumitale, strein, care n'ai de unde să cunoști poporul!

— Pardon! intrerupse domnul Carol Mayer, mânându-și cu un un surâs de satisfacție lanțul de aur, trecut prin nasturele vestei. Pardon! Sânteți în eroare. Trăesc în România de la etatea de cinci ani. Vedeți că vorbesc românește aproape ca limba maternă. Și fiindcă cunosc — cred, sunt sigur, că România nu are să reziste mai mult de două luni...

— Fiindcă n'are tunuri?

— Și fiindcă n'are tunuri... Dar mai întâi fiindcă lipsește acel «încă ceva», de care vorbiați adineori.

Atunci, Dumneata crezi că Ardealul, Bucovina...

— Ce știe bade Ion, de Ardeal și de Bucovină? Aceste sănt discuții de oraș, articole de gazetă. Discursuri și întruniri. După ce-a aplaudat discursul, publicul merge la grădină și aplaudă cupletele domnului Tănase, care are un nas foarte intelligent exploatat și foarte iubit de bucureșteni. Astă primăvară au fost splendide bătăi cu flori. Cine le-a văzut, n'are nevoie de prea multă psihologie ca să înțeleagă că un public care se bate cu atâtă frenzie cu roze, nu poate vorbi de războiu, decât în glumă!... Bade Ion, nu

cunoaște exact nici cum se numește Regele care va semna decretul de mobilizare! El gândește că n'are porumb, și blestemă concentrarea, care-i ține copiii la seceră... Pentru Germania însă războiul e o chestie de viață și de moarte. O știe și cel din urmă cultivator de cartofi din Pomerania. De aceia, au alergat din America de sud, din Asia mică, din Balcani, de ori unde se află un german în stare să lupte. .

— Imi pare cu toate aceste...

Radu Comșa, nu și sfârși gândul, măsurând din cap până în picioare, omul voinic care nu se află pe nici un front, ci în acest București cu disprețuile lui bătăi de flori, se îndeletnicea nesupărat, cu negustoria de grâu, fără îndoială foarte bănoasă „Ori poate e un spion, un agent de propagandă... prea mult flecărește!».

Domnul Carol Mayer ii înțeleseră întrebarea și ridică mâneca stângă. Sub manșeta de mătase moale, se văzu un aparat ortopedic: mâna era de lemn, ascunsă în mănușea de piele.

— Suvenir dela Yser! lămuri, fără să stăruie și continuă cuvântul. Răsboiul modern este un examen serios pentru un popor și cere tenacitate. Români nu sunt un popor tenace. O recunosc și cei mai înfocați patrioți ai dumneavoastră. Brav da, dar nu tenace! Si bravura nu înseamnă nimic, dacă e numai o calitate anarchică a individului. Răsboiul cere eroism disciplinat, colectivitate organizată... Vă subliniam, că în România nu se potrivesc nici două ceasuri...

— Știi, își aminti Radu Comșa o observație citită undeva, proaspăt. Individual la Dumneavoastră este număr: o unitate dintr'un tot. Literatura germană nu a putut creia figuri, tipuri. Nu are nici roman, nici dramă, fiindcă nu vede individual, fiindcă el nici nu se poate desvolta, e sacrificat masei. Dar dintr-o inferioritate a individualului faceți o virtute națională! isprăvi Comșa, urmărind în aceiași vreme cu ochii, o scenă care se desfășura în birou.

Onisfor Sachelarie, își strecurase pe ușă, capul pătrat și negricios, cu fruntea chinuită de creațuri adânci, cu părul negru-albăstrui, pornit țepos îndată deasupra sprințelor late de-un deget. Își luă locul la masa lui dela fereastră, plecându-și obrazul cu trăsături muncite deasupra hârtiilor, cu o înfățișare foarte preocupată. Încercă penita pe unghie, ascuți un creion, adună foișele de lemn pe sugătoare. Apoi din buzunar scoase un pachet de hârtie subțire, desveli pe genunchiu un mănușchi de garoafe roșii și cărămidii, pândi când domnișoara Betty scria mai cu zor pe clapele rotunde, și-i lănează florile pe mescioară, pe vârful unei linii.

Domnișoara Betty le dădu la o parte, fără să le privească și fără să se întrerupă: nu era vreme pentru fleacuri!.. Dar încântat de ispravă, Onisfor Sachelarie își frecă măinele și se aşternu de astădată într'adevăr pe lucru. Era muncitor bun. Fugă din Ardeal, venit la birou odată cu Ioniță. Aci, omul aspru și simplu, căzuse în măinele cu degetele subțiri ale domnișoarei Betty. Radu Comșa surprindea unul din multele episoade ale acestei mici—drame? farse? comedii ori simple idile?

— Știi, relua Comșa, întorcându-și atenția la domnul Mayer. Răsboiul de până acum, a verificat însă fundamental erorile de psichologie ale germanilor.

Domnul Carol Mayer își aşeză cu mâna sănătoasă mâna de lemn, pe brațul fotoliului, și continuă să zâmbească la aceste copilării, fără să se arate supărat.

— E tema franceză! Ne-o spun de doi ani. Ne-am spus-o mereu, dela 70! Ne urăsc, fiindcă nu săntem niciodată distrași, știm să voim ceiace voim, cu toată ființa. Într'adevăr, nu ne amuzăm cu eleganță. Sântem un popor greoi. Frivolitatea noastră, când o încercăm, e de parveniți și de aceasta ne intimidează încât ne întoarcem îndată la gravitatea noastră de toate zilele. Căci viață nu e un amuzament. Aceasta am arătat-o și avem s'o mai arătăm încă! Germania are s'o arate tuturor, celor ce nu vor să înțeleagă!...

Cuvintele sunau a amenințare, dar domnul Carol Mayer păstra înfățișarea cea mai corectă și politicoasă cu puțință.

— Mi se pare că domnul Deputat întârzie! își cercește încă odată ceasul din vestă, disprețuind măsurătoarea pendulului din perete.

Alexandru Vardaru intră în clipa aceia, în manta de drum, cu genele albe de praf. Ioniță, din urmă, îi aduse servietă, îi desbrăcă pardesiul, ținându-l departe, să nu scuture colbul și pășind în vârful picioarelor.

— Te-am făcut să aștepți, domnule Mayer! rosti scoțându-și mănușile de piele și aruncându-le pe masă. Pariez că n'ai pierdut vremea! I-a zis nișcă propagandă pentru

Mitteleuropa. Ca mâine o să te transportăm pachet într'un lagăr, unde o să înființăm un deposit de Mitteleuropeni ca dumneata, unul și unul...

Domnul Carol Mayer își arăta într'un râs foarte vesel toți dinți de aur, dovedind că e om care știe să prețuiască glumele fără urmare.

Alexandru Vardaru scutură mâna lui Radu Comșa, își frecă praful de pe ochi cu batista despădurită, mișcându-se prin cameră să se desmorțească.

— Mizerabilă șosea! De la șase de când vin... Desigur, n'a dat nici un semn Staicovici!

Și fără să aștepte răspunsul, întorcându-se către domnișoara Betty:

— Domnișoară Betty, domnișoară Betty! mai puțină manichiură și mai multă atenție! Mi-ai scris în contract pretutindeni șaptesprezece mii, în loc de patruzeci și șapte... O oră ne-am pierdut până să transcriem copiile.

Domnișoara Betty și-ar fi retras, dacă ar fi putut, unghiile lăcuite, în carne, ca pisicile. Nu i se mai vedea decât ceafa, roșie sub cărlionții bălani, ca laptele în care ar fi căzut câteva picături de sânge.

Scrisoarea domnului Carol Mayer, fu semnată într'o jumătate de oră. Grâul trebuia predat în două săptămâni. Domnul Carol Mayer, ținând portbiletul pe colțul biroului cu degetele de lemn în mânusă, trase și numără treizeci de hârtii foșnitoare. Se ridică de plecare, salutând militărește, cu focurile lipite, sunând un pintene nevăzut.

— Dacă nu ai nimic de lucrat, mergi cu mine, Comșa!... Cât mă spăl și mă schimb, putem vorbi. La trei plec în Moldova, spuse Alexandru Vardaru, luându-și servietă de pe teancul de coduri.

Radu Comșa aruncă hârtiile în sertar.

— Întorci acasă! porunci Vardaru șofeurului, care se răsuci să închidă ușa, trântind-o în incuietoare.

Casa lui Alexandru Vardaru se afla la Șosea. Era cu hârtie albastră în ferestre. În grădina din față crescuseră florile stufoase și dese. Trandafirii se scuturau. Pe alei năpădiră ierburile, ca într'un loc de mult neumblat. O bancă albă și o masă rotundă, sub un arțar cu frunzele verzi pătate cu alb, așteptau părăsite.

— De ce nu plivești? arăta Alexandru Vardaru, cărările, servitoarei care târa geamantanul găfăind. Nu-ți dă în cap?

Ca și domnișoara Betty, Marița nu încercă să se desvinovățească. Lăsa valiza pe peron și fugi, cu picioarele desculțe, să deschidă pe din dos.

Candelabrele erau înfășurate în pânză subțire, verde. Oglinzie în aburul de praf, răsfrângere umbre-fantome. Covoarele strânse sul. Miroș de camfor.

Pașii sunau deșert pe parchet, în sălile înalte. Numai biroul lui Alexandru Vardaru, camera de dormit și baia, erau aerisite, cu ferestrele înălături.

— Intr'un sfert de oră am terminat! se grăbi Alexandru Vardaru, desfăcându-și butonul de la guler și trecând în camera de baie. Marițo! două cafele! Comșa, găsești ziarele streine pe birou, dacă nu le-o fi întrebuințat idioata...

„Idioata“ plecase după cafele.

Radu Comșa nu desfăcu benzile neatinse. Se așeză pe scaun și din cadră, de la birou, și surâse Luminița.

În perete, în față, se afla un tablou mare, o pictură de meșter icsusit: Elena Vardaru, aşa cum trebuia să fi fost la douăzeci de ani. Era o mare asemănare între mamă și fiică; dar în chipul Luminiței lipseau liniile moi și transparente, care dădeau portretului din perete un aer îndepărtat, strein de această lume. Luminița era numai viață, iar fotografia păstra ceva din lucirea neastămpărată a ochilor. „Cu numele meu de gaiță, ar fi ridicol să fac figură de tragedie!“ — isbuțnise în râs, într'o seară, când o întrebăse dacă a fost vreodată tristă.

Așeză cadră mai în lumină. Cu dânsa viață nu poate avea nimic trist și ascuns.

— Caută, te rog în servietă! vorbi Alexandru Vardaru, prin ușa întredeschisă, din camera de baie. E un plic oficial, care te interesează...

Radu Comșa desfăcu servietă și răscoli între hârtii. Deschise plicul cu inscripția „Ministerul de Interne“ și citi: „Domnule, în caz de mobilizare vă rugăm a vă prezintă în termen de 48 ore la biroul... Serviciul... din Ministerul nostru, unde sunteți repartizat pe ordinea de mobilizare în calitate de... Alăturat, aveți ordinul de mobilizare, emis de Direcția... din Ministerul de Răsboiu.“ Prins cu un ac, ordinul Ministerului de Răsboiu...

Răsuci hârtiile pe toate fețele. Ce însemna asta? Hârtiile purtau data de acum trei zile, când își amintea că Vardaru întârziase toată dimineața la Interne și la Răsboiu. Înțelesă și roșii. Dispuneau aşa dar, de soarta lui, ca de a unui copil?

Se ridică de pe scaun și măsură parchetul cu nemulțumire.

In Camera de baie se auzia șuruitul continuu al apei.

— Zici, că n'a venit Staicovici? întrebă glasul lui Alexandru Vardaru. Trebuie să-i trântim somație. Notează, te rog!..

Afacerea Staicovici era de mică însemnatate. Se vedea că Alexandru Vardaru stăruia asupra ei, numai ca să nu-i dea răgaz să vorbească altceva. Dar aceasta nu putea sfârși cu atât! Nu s'a gândit niciodată să se pună la adăpost, și cu atât mai mult să roadă scările Ministerelor pentru asta. Că a evitat timpul pierdut cu concentrările, e altceva. Ar fi fost o prostie să fi făcut altfel. Dar o mobilizare... răsboiu. Acolo e o lașitate să eviți, e viața pe care vrei să o cruci...»

Oprit înaintea ferestrei, Radu Comșa își recapitulă cum avea să decurgă explicația. Pe șosea, dincolo de șiragul prăfuit al teilor, săgețau automobile repezi; o trăsură cu o doamnă și două fetițe în haine albe, se întorcea în pasul cailor. Una din fetițe ținea pe genunchi un uriaș maldăr de flori. „Înțeleg foarte bine sentimentele care! Nu, asta ar fi o introducere de stil epistolar. Mai bine, cu un ton degajat: Mă surprinde că asemenea privilegii pe care nu le-am cerut, imi vin... Sună prea a frază ceremonioasă... Domnule Vardaru! sunt cheștiuni pe care oameni iubesc să le rezolve singuri și... Nici aşa! Pare o pornire agresivă...»

Radu Comșa se mută dela fereastră, înaintea bibliotecei, și trecând mâna peste legătura de piele a cărților citi titlurile familiare: „Demangeat. Histoire du Droit romain. Le droit pur”... Ce situație idioată!... Va lua plicul și-l va înapoia simplu, fără multă vorbă. Din obiceiu, așeză în ordine volumele desperechiate în raft.

— Ce-ți spunea doctorul Mayer? întrebă Alexandru Vardaru, intrând îmbrăcat în alte haine, bărbierit și miroșind a apă de păr. Am venit cu dânsul în tren Joia trecută; ținea piept unui comportament întreg, cu victoria lor... Simionescu dela Bârlad, să-l ia în palme nu alta; fierbea...

Radu Comșa luă plicul de pe birou, cu hotărîre:

— Nu înțeleg, domnule Vardaru...

— Te rog, să înțelegi! îl opri Alexandru Vardaru, punându-i pe umeri mâinile care miroseau a săpun proaspăt. Am făcut-o pentru mine, nu pentru Dumneata. O să avem nevoie. În prima lună de mobilizare, toate au să se dezorganizeze... Am nevoie până îmi aranjez lucrurile, în noua situație. După o lună, ai vreme să tot fi erou, dacă perspectiva îți va surâde...

— Se găsea alt mijloc, în loc...

— Te rog! Te rog! Nu ne grăbește nimic... De altfel mai putem discuta și altădată. Acum servește dulceața!...

Marița, încălțată de data asta, și cu șorț alb, aștepta cu tava cu dulceți și cafea.

După ce așeză în farfurioară lingurița de dulceață, lui Radu Comșa îi fu greu să reia discuția. Puse plicul în buzunar. Într'adevăr nimic nu grăbea. Era o formalitate extrem de simplă care se putea împlini ori când: n'au să fie prea mulți acei care vor cere să meargă pe front...

Alexandru Vardaru scoase agenda și fixă programul pentru cele trei zile, cât avea să lipsească în Moldova. Vorbea păsind apăsat cu picioarele scurte, în parchetul fără covor, mutând căte un scaun din loc. Observă stratul subțire de praf, de pe masa bibliotecii și se întoarse să apese butonul de porțelan. Soneria isbucni lung în casa goală. Când se ivi Marița, Alexandru Vardaru, fără să întrerupă fraza, trecu un deget peste ceața de praf și-i arăta urma rămasă. Servitoarea se repezi să șteargă cu colțul șorțului, dar Vardaru o opri:

— Nu cu asta; cu cărpa! Și nu acum; când nu sănăt aci!

Obrazul fără vîrstă al slugei, roșii, și plecă rușinată în pământ, ochii verzi, de culoarea pelinului veșted.

— Acum ce-mi stai ca în strană? Spune lui Neculai să întoarcă mașina!

Il conduse pe Radu Comșa până în Calea Victoriei. Lua dejunul la Senatorul Bogza, fratele Ministrului, de avea să afle cele din urmă știri; de acolo pleca direct, la gară.

— Mâine ori poimâine, era vorba să se convoace consiliul de Coroană. Dacă e ceva grav, amân. Las răspuns la telefon, lui Ioniță. La revedere!...

Alexandru Vardaru se lăsa pe spate, în fundul mașinei. Neculai sună, și apăsând pedala dădu drumul lanțului de trăsuri și automobile, oprit o clipă.

Radu Comșa porni fără țintă, căutând umbra pe lângă ziduri. Amiaza de August dogoreea acum din plin, trecătorii înaintau moleși pe sub corturile vărgate ale vitrinelor. Femeile aveau haine foarte subțiri, o înfățișare lâncedă de oboseală languroasă; bărbații, cu pălăriile în mână, își tamponau fruntea cu batistele. Ce putea să se mai întâmple „grav”? Era numai o mare toropeală care muia asfaltul și facea caii birjelor să clemănească cu urechile muiate. Un vânzător de gazete pe treptele unui gang, numără un pună de golgani. Din ușa deschisă sufla un suvori de curent rece. De pe celălalt trotuar, un cunoscut îl salută întrebându-l din ochi, cu gestul mirat, ce cauta în Capitală pe canicula aceasta.

La Palat, sabia soldatului de gardă sclipea fulgere ferbinți în soare. Un câine se strecură printre trăsuri cu limba roșie, spânzurând lung afară. Înfricoșată căldură!... Se decolarează cărțile în vitrine... N'a mai apărut nimic nou. Cine mai citește pe dogoarea aceasta?...

Îl priviră lung două femei; una se întoarse spunând ceva tovarășei. Avea rochia albastră, de culoarea fulgerilor noaptea; i se vedea pulpele rotunde în ciorapii de mătase aurii. Își amintea de undeva figura. Sunt multe figuri pe care le recunoaște fără să le fi cunoscut vreodată. Chipuri fără nume, întâlnite pe stradă, într'un restaurant, într'o gară, între două trenuri. S'au oprit ochii în treacăt. A rămas imaginea lor fugace, ascunsă undeva, de unde acuma tresare. Oamenii cu bucurii, cu griji... Ciudat: atâtăcăt trec pe lângă tine fără să știi ce sunt, ce duc cu ei!... Liceanul acesta în tunica de doc, alături de fetiță de școală, cu ghiozdan și coada pe spate. Domnul cu barbison alb, care privește în vitrina magazinului cu ghete. Din buzunar i se vede jumătate de ziar, cu inscripția din jumătate de titlu: „*L'Indep...*“ Ofițerul care-și admiră cismeile de lac. Si doamna încărcată de pachete, cu copilul de mână, nehotărându-se să traverseze... Căți de aceștia întâlnesci într-o zi? Două mii, trei... Nenumărați. Ce-i așteaptă acasă? Fereștre cu perdelele trase; un câine îi întâmpină gudurându-se; copii, nevasta... O scrisoare de undeva. Nu curje apa. A plecat servitoarea. Trebuie schimbată mobila din salon. Au dușmănilii de moarte și se iubesc absurd. Doresc ceva, care n'are să se întâmple niciodată și sufăr pentru cine știe ce dureri, pe care chiar dacă le-am ști, ni s'ar părea cu desăvârșire indiferente... Si cunoscuții cu care stai de vorbă! Te întâlnesci la restaurant, la cafenea, în afaceri; discuți cu ei—dar ce știi cu adevărat despre ei? Iți arată o față și au alta, secretă și misterioasă. Poți spune despre unul precis că e avocat, ori profesor, ori rentier, ori moșier; îl recunoști, e bălan ori smead, poartă mustață tunsă ori haină din cutare stofă, ție antipatic ori simpatic, îl ai clasat în minte: e o haimana ori un om onorabil, dar în dosul acestei etichete pe care i-au pus-o arbitrar, ce se ascunde nici nu te încearcă gândul să apli. El e o taină pentru tine și gândul acesta nici nu însăşimantă, nici nu te chinuie. Că peste o oră, îi ese înainte un copil în rochiță, întinzând brațele drăgostos—„tăticule”!—deși tu îl ai clasat drept o canalie, ori că trântește ușa în țăndări când se ceartă cu nevasta, deși ai jura că e omul îl mai bland din lume, că a plâns odată cu bărbia în piept când a curs fărâna peste o groapă — nici unul nu este să nu fi trăit asta! — că a vrut să fie ceva din care nu e de căt o mizeră uscătură, — nimic n'ai să cunoști, nici odată! Toți sunt taine închise, ferecate cu șapte peceți. Deopildă, junele acesta pudrat, rezemat cu spatele de bara vitrinei, la Sfetea, și privind atât de obraznic femeile! O secătură, desigur. Așa cel puțin îl arăta toată înfățișarea. Dar înfățișarea e o minciună. Poate e un talent, un om cu gânduri mari, un suflet generos, ascuns și înăbușit... Si despre dânsul chiar, Radu Comșa, ce vor fi gândind oamenii? „Nimeni nu înțelege pe nimeni“. Flauberta spus-o parcă aceasta, dar e încă mai plin de înfrișcare. „A nu înțelege“, înseamnă a fi încercat să înțelegi și a nu fi isbutit. „Nimeni nu cunoaște pe nimeni“. Aceasta e adevărul cel teribil. Trăești cot la cot cu semeni de-ai tăi, pe care n'ai curiozitatea să-i cunoști nici căt ai avea pentru o vîtă din altă planetă, ori din altă epocă geologică... Si acești oameni necunoscuți între ei, indiferenți, alcătuesc un oraș, o țară. Intre el și domnișoara Betty, între Alexandru Vardaru și Onisfor Sachelarie, între el și Marița, sluga cu ochii de culoarea pelinului veșted, ce legătură poate exista? Pot vrea ceva laolaltă? Pe căldura aceasta tropicală!..

Radu Comşa coborî de pe trotuoar, să ocolească mulțimea îmbulzită înaintea vitrinei de la „Independența“, unde o hartă uriașă, cu stegulete colorate în vârf de ac, arăta fronturile după ultimile comunicate.

Șiragul trăsurilor și mașinelor se încrucișa necurmat; un rând spre capul Podului un rând spre Poștă.

Intr'o limuzină, o femeie foarte frumoasă; alături de șofer un câine lup, privind serios și grav, curgerea lumiei. Cine sănătătoși? Un general cu bărbie albă, salută pe cineva de pe trotuoar, dând vesel din mâna îmbrăcată în mănușă albă... Ce tainică legătură, tainică și trainică, poate fi între el și popa de țară, cu umbrela de ploaie, alergând undeva unde a întârziat; între oameni care se ghiontesc o clipă: doamna foarte împuñătoare cu haina de mătăsă plesnind pe trup și portarul de minister trecând cu condica vărgata subțioară; între perechea în costume albe de tenis, cu rachetele în învelitoarele cadrilate, și birjarul care s'a ridicat în picioare să vadă de ce s'a oprit trăsura dinainte?... Necunoscuți. Se uită încruntați unul la altul când s'au isbit gonind piept în piept, sau politicos, se feresc în lături, rostindu-și scuze cu surâs prefațut și convențional, și alergând mai departe. Necunoscuți fără număr. Fără nume.

Nu știi cine sănătătoși — cum poți sănătătoși ce vor? Cum poți holără ceva grav, unanim, etern, în numele lor?

Radu Comşa își scoase și își aşeză batista în buzunarul de la piept, fără nici un motiv, uitând ce voia să facă cu dânsa, spunându-și: „Mi se pare că pregătesc un discurs defetist! Doctorul Carol Mayer m'ar aplauda încântat... Nu! Doctorul Carol Mayer nu poate aplauda. Cu o mână de lemn, nu se poate aplauda“.

Își aruncă ochii la Capșa.

Era ora aperitivului. Cafeneaua îngustă ca un vagon, gema. Ii făcu loc, trăgându-se pe canapea, Titel Iliescu, care-i întinse mâna și se întoarse să continue discuția, cu un necunoscut cu barbă neagră și foarte creață, de oriental.

— Iți spun că e imposibil. E o invenție!

Dominul își netezi de câteva ori barba și râse cu mare înveselire, sprijinindu-și ceafa de plusul canapelei și arătând dinții albi și foarte lați.

— Astă-e-acum! De ce invenție, monșer? Am eu mutra să născocesc infamii? E adevărul curat. Ascultă! — puse mâna pe mâna lui Titel Iliescu și-i vorbi mai încet — ascultă ce-ți spun! Aseară eram la Suzana. Cu mai mulți: Vascanu, Grigoraș, Meicu dela Romanăti, alți tipi. Se încinsese chef în toată regula; știi că unde e Meicu nu scapi cu una cu două. Pe la două, mai rămăseseră câțiva pe la mese: edecurile. Apare cu două dame la braț, turtă... „Băieți, în astă seară plătesc eu!“ — zice — „Saducă șampanie!“. Prezintă femeile: niște tipese. Chelnerii încep să care șampania la răcitoare. „Să vie lăutarii!“ — zice. Vin lăutarii. Ii trage Lache, cum știe el, când cântă pentru noi. Și curg sticlele; un rând, două rânduri, trei... Când să plecăm, peste douăzeci de sticle goale răsturnate pe jos. Ne împiedicam în ele. Las că și noi eram făcuți de-albinele. Chiamă țalul: — „Socoteala toată la mine!“ Ne împotrívîm. Meicu de altă parte, nu! să plătească el. Zic să facem parte; nemăște. Tipul se înfurie. — „Am comandat eu!“ zice. Și începe o ciorovoială între el și Meicu. Însărsit, ne punem pe lângă Meicu, zicem: „Lasă-l Matache, toată viața tot alții i-au plătit cheful... Il lovește târziu ambiția asta“. Perfect!... O socoteală lungă de-un sfert de metru. Nici nu se uită la ea, scoate portofelul și aruncă două hârtii de cinci sute. Portofelul doldora de hârtii... La eșire, îl aștepta mașina. A plecat între cele două tipese.. Acum te întreb: de unde frate atâtă bănet? Nu's nici doi ani — și-aduci aminte — de când se ținea de mine scaiu, să stăruie pe lângă frate meu, Tache, dela Domenii, să-l numească într-o slujbă ceva, orice; două sute de lei pe lună. N'avea pretenție la mai mult! Cred și eu. Când n'ai franc, cine dracu se mai uită la pretențiile tale, chiar dacă le-ai avea?... Stătea, aici la masă, două ore cu ceașca de șfarț goală înainte. Citea gazetele consumatorilor de prinprejur — „îmi dai voie, un moment?“ — și-ți sufla gazeta de sub nas! Acum: șampanie, tipese, plătește el, mașină la scară; toate mofturile din lume! Să nu te întrebă: de unde?

Domnul cu barbă răsturnă paharul cu țuică peste cap și spuse cu mare taină, ștergându-și gura cu o batistă în patrate colorate.

— De unde? Nu e mare filosofie: legătuile sîreacele!

Titel Iliescu își îndreptă trupul subțire și privi cu ochii lui limpezi, albaștri și buni:

— De ce numai decât, legătiiile? Poate a moștenit. Poate căștiigă!...

— Ce să moștenească monșer? Cum să căștige? se indignă de atâta naivitate domnul cu barbă, rupând un capăt din felioara de pâine de secară și aruncând-o în gură, cum prinde bucata din sbor, un câine dresat. Pe cine să moștenească? E feciorul unui institutor, vai de capul lui, de la Slatina. Si cum să căștige, te întreb? Ca să căștigi, trebuie să muncești. Si când muncești, nu ești toată ziua la Capșa, pe calea Victoriei la deal și la vale, la Curse, și noaptea până la trei-patră, la Susana, la Flora, la Femina—că unde te duci, dai peste el!... Este o meserie, drăguțule, în care muncești puțin și căștigi mult. O meserie foarte nouă și foarte rentabilă acum, când unii au interes să intrăm cât mai repede în acțiune, și alții să rămânem toată vremea în neutralitate. Asta e tot secretul!

Domnul cu barbă, se întoarse către alt necunoscut de la masa de alături, mutându-și farfurioara cu măslini.

Titel Iliescu îi făcu lui Comșa un semn, adică: „are-o gură, să te ferească Dumnezeu!”

— Si tu, Radule? Te-ai înegrit să joci rol de maur, la „Național”...

Radu Comșa se privi involuntar în oglinda din față. Era într'adevăr foarte negru, ars de soare, aci între atâțea figuri bolnăvicios de decolorate. Întrebă despre cine fusese vorba.

— Nu importă! Il cunoști și tu, și eu. Dar ce interes? Dacă ne-am potrivi!...

Radu Comșa înțelesă că n'are să afle nici odată cine e „tipul” de la Suzana. Titel Iliescu, se uită pe fereastră și surâse unui gând:

— Am văzut pe doamna Zoe Vesbianu. Mai frumoasă ca oricând!...

— Si ce-mi spui mie? dădù din umeri Comșa.

— Cum, ce-ți spun ţie? Se întoarse Titel Iliescu mirat, gata să-l tacheze. Dar văzând dunga dintre sprincenile prietenului, își reveni cu părere de rău:

— Iartă-mă, dacă...

— Apoi silindu-se să schimbe vorba.

— Privește la masa antantei! Ai zice că e un mare consiliu țliaț.

La o masă din fund, un grup plecat pe o hartă, urmărează explicațiile unui domn pipernicit, slab, ras până la culoarea vineției a pielei, cu o pălărie imensă, dată pe ceafă. Arătă fără îndoială o mișcare decisivă de trupe, aşă cum ar comanda-o el, căci când sfârși, privi tovarășii triumfător, dându-și pălăria pe ceafă ca un bobârnac victorios: — nemții erau pierduți!

Se aflau adunați: gazetari cunoscuți, oameni politici, poeți cu și fără volume, actori cu faimă, tineri fără nici o îndeletnicire; micul parlament nelipsit la ora zece dimineață, la douăsprezece, la două, la șase, la opt seara: ora cafelei cu lapte, a țuicei, a sfărțului, a băuturilor răcoritoare.

In amestecul de haine corecte după ultimul jurnal și de haine boheme, cu lavalieră și pălării late, figura aspiră și arsă de soare a căte unui proprietar, atunci întors de la seceră ori de la treer, arăta ca un urs păduratic într'un panoptic cu figuri de ceară.

Un interventionist celebru, care deslănțuise multe scandaluri și huiduise în stradă trimisul extraordinar al Austriei, vociferă în picioare, cu glas detunător, fluturând un ziar filogerman în mâna:

— Am să le rup urechile!... O să-i spânzurăm în piața Teatrului! Să-i scuipe treătorii.

— Lasă, viteazule! îl întrerupse tărgânat, un bătrân chel care nu-și lăsa din gură puiul mazagranului. Mai bine fi-ai încheiat nasturii la pantaloni, Adriene!

Interventionistul își trecu mâna la nasturi și-i încheea fără grabă, potolindu-și doar diapazonul perorației:

— Auzi, draule! In Rusia se pregătește revoluție. Ucraina vrea separație. In Franța Malvy... Toate balivernele din lume!... Slugi! asta sunt: slugile lui Von dem Busche!

— Adriene, cunosc un admirabil preparat francez pentru scos petele de pe haine! Mai mare rușinea să te prezintă în aşă hal. Înaintea marchizului de Saint-Aulaire... Excelența-sa care se trage din Cruciați!... îl întrerupse din nou domnul bătrân, cu placiditate.

Hainele lui Adrian erau numai pete, de toate culorile, formele și dimensiunile: pete concentrice, stropituri, pete ovale, circulare, insule și arhipelaguri, de sos, de vin roșu,

de undelemnul sălășilor, proaspete și bătute de praf, tangende sau înfățișând un adevărat sistem planetar, cu sateliți și cu inelele lui Saturn.

Intervenționisul își dădu iluzia să le suprimă, ștergându-le cu mâneca.

— Și ce, nene Panait? Nu poate fi toată lumea ca dumneata, să poarte un rând de haine de pe vremea Gheneralului Manu!... Mai mănâncă omul o salată, mai bea un sprîț...

— Mai bea două sprîțuri! întări cu mult înțeles, domnul chel, care știa el ceva, de bună seamă.

— Ei da! Mai bea două sprîțuri. Două, trei, patru, douăsprezece! Câte poftesc! Ce, beau din banii dumitale? Tocmai bine că-mi amintiști! Nicolae, un pelin cu sifon... Dar știi sprîțul meu: sifon o idee, de un deget, cât degetul mic... mic de tot, sau chiar de loc!... Aide, repede puiule!

(Sfărșitul capitolului în numărul viitor).



BCU Cluj / Central University Library Cluj



C I C L U L M O R T II

DE

ION MARIN SADOVEANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj
MOARTEA ȘI MONAHUL

— INCET, din cutele de lemn și-a ridicat o mână
Icoana lui Sân Petru.
Și porniră de peste tot din cute
Pâraie de țărînă.

Ca un luceafăr ascuțit și viu
Inalt, albastru și neîmperechiat —
Așa fusese gândul meu cu care
In mine pe Sân Petru l-am purtat!

Curgând din pumnii lui, ca din izvor,
Tărîna pân'la buză m'a-ngropat.
Cu-o rugăciune care semăna cu'n dor
Eu totdeauna de Sân Petru m-am rugat...

Icoana izvoră neîncetă...

Și când urcă la ale ochilor lumini
Din mine pasărea-a sburat.
Și-a fost un vîfor nalt, de crini,
Căci totdeauna de Sân Petru m-am rugat!

MOARTEA ȘI CORĂBIERUL

— **V**ENEAU spre mine stelele perechi.
Cutreeram pe mare către cer,
Aveam în gură gust de fier,
Și cui de crivăț în urechi.
De ani la proră, înghețat și ud,
Priveam subt Orion, cum răsărea la Sud
O lume veche 'n ape de cleștar..
De mic m-am îndreptat spre ea, ca'nspre un far!

Dar steaua'mi taie drumul și-i ghiețar.

Deodată naltul pod al Lumii cade scund
Corabia plesnește, și-un țipar
Mă trage ca o funie, la fund.

In valuri, sus, pe cerul meu de înechat
In stea, ghiețarul iarăș s-a schimbat.
Adâncul verde când m-a sugrumat,
Din mine pasărea-a sburat...
Și aşchii de lumină văzut-am tot mai rar.

De mic întins-am pânza spre-o stea, ca'nspre un far!

MOARTEA ȘI BOLNAVUL

lui TUDOR VIANU

— **D**IN umăr mi-a crescut, diagonal,
Prin coaste un tăiș de-oțel,
Și când mă mișc în pat, ca'ntr'un pumnal
Mă'mpung în el.
La soare stau în perne albe, drept,
Și simt tot mai puțin umblând prin piept
Un vierme luciu, verde și-mbălat

Odată tot cu soare eu m-am vindecat
Căci soarele omoară tot ce-i rău!

Așară, un câine s-a 'nvârtit
Să-și prindă coada și-a amețit..
Ce nătărău!

Sunt mult mai bine și voi coborî din pat,
La soare cred că iar m-am vindecat.
Dar simt o pană cum îmi lunecă pe gât...
In jurul meu, pe lume, cade un urât...

Se svîrcolește-n mine viermele turbat
Și vîrful inimei umflate l-a mușcat, și inima a stat.
Din mine pasărea-a sburat.

Și a rămas în urma ei
Un miroș veșted și-înăcrit, de tei.

MOARTEA ȘI MĂSCĂRICIUL

MARIETTE

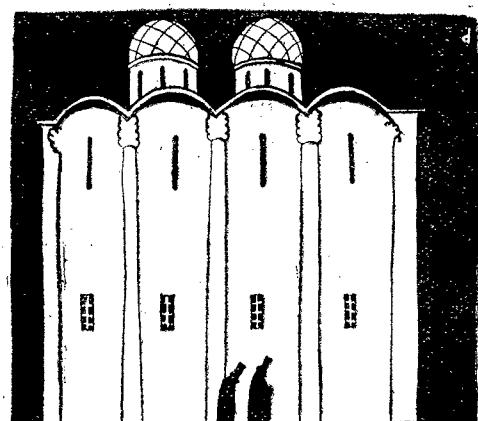
— **S**UNT geamăn cu un frate spân
Cu trup de cărpă și de fân.
Pe lume când era să vin
Un păpușar pe la Berlin
Îl îndopa pe frate-meu
Și aștepta să-l cumpăr eu.
Nici nu-l hrănesc și nici nu-l tund.
Îl port cu mine—și-l iubesc,
De-mi merge rău—îl chinuesc,
E mut, e moale și rotund.

Eu o iubeam pe Irma Zell;
Sunt sigur c'o iubea și el!

Dar într'o seară, soțul ei,
Un roșu 'mblânzitor de lei,
Ca din greșeală m-a 'mpușcat.

Din mine pasărea-a sburat...

Și până-acum, e un mister
Cum frate-meu de-un ofițer
În vălmășeală-a fost călcat,
Și'n pinteni albi, s-a sfâșiat...



C R O N I C I



I D E I , O A M E N I & F A P T E

L A U N C O N C E R T A L S . C . R .

UN festival în cîinstea marelui muzician ungur Béla Bartok și un concert simfonic Duminică 7 Noembrie, ne-au atras atenția asupra unei noi organizări artistice: Societatea Compozitorilor Români. Mișcarea noastră culturală se îmbogătește cu această tânără formație muzicală, care ia loc între grupările artiștilor plastici și nuclee ale artei: literatură, plastică și muzică, zămisilitori frumosului ar putea ajunge cândva la o puțernică organizație centrală din care cultura românească n'ar avea de căt foloase.

Foloase din punct de vedere al creației artistice însăși. Poeții, romancierii, pictorii, sculptorii și muzicianii s'ar putea cunoaște între ei cum nu se cunosc astăzi și s'ar putea stimula și înrăuri reciproc cum nu se stimulează și nu se înrăuresc astăzi, când nici nu se cunosc. Cenacurile noastre artistice sănt azi unilaterale: ori numai literare, ori numai plastice, ori numai muzicale. Rare întâlnesci un pictor într'o grupare literară, rar un muzicant într'o grupare pictorală și mai rar un literat într'una muzicală. Izolare aceasta, care e o ignorare reciprocă, se reflectă în însăși creația feluritelor categorii.

E un anumit spirit care domină o epocă dată și care, împărtășit în comun de creatorii frumosului, împrumută un ritm unitar și un caracter general literaturii, plasticei și muzicei în care se oglindesc epoca. Pe căi izolate el poate fi descoperit mai greu. Frecvențările dîneritelor categorii de artiști îl pun la îndemână mult mai ușor. Franța de după 1879 dă acest minutat exemplu de solidarizare artistică. Dacă debussysmul muzical reflectă în construcția sonoră aceleiasi principii ale impresionismului pictural și ale simbolismului literar, împrumutând creației din această epocă un împuñător caracter de unitate, faptul se datorește perstrișelor cenacului în care compozitorii se găseau laolaltă cu pictorii și cu poeții. Erau prieteni și gândurile și aspirațiile pe care și-le comunicau unii altora, treceau firesc în lucrul mâinilor lor inspirate. Un suflu general dă ritm unitar frumosului zămislit în această mare epocă a Franței.

Solidarizarea prietenească intru creație e pentru arta noastră și mai necesară. Trăim o epocă de

căutare a căilor proprii, a *stilului românesc* în pictură și în muzică mai ales. Începuturile sănt izolate și de aceea timidă incă. Cutare pictor, desorbit de rețeta armoniilor de coloare pe care maeștrii străinătății o furnizează gata, începe să-și dea seamă că această rețetă nu se poate aplica peisagliului românesc. Aici lumina se nuanțează altfel și alte acorduri trebuie să găsească pentru a-l reda. Singur în atelierul lui, îndrăznește și parcă nu îndrăznește. Cutare Tânăr compozitor, care a învățat să mânueze sunetele după școala franceză sau germană, începe să-și dea seama că pentru a crea o muzică românească, trebuie să introducă în tehnica adusă de aura semitonurile, ritmurile și coloratura felului nostru de a cânta. Experiența personală îl descorește capete de drumuri pe care le întrezărește, prin negura posibilităților, luagi, anevoieioase și descurajatoare pentru el, singuraticul. O apropiere între pictură, muzică și literatură ar însemna o îmbărbătare a celor care încă pregeță, o clarificare a celor încă nelămuriri. Ea e cu atât mai necesară cu căt ni se pare că niciodată elita noastră creatoare n'a fost mai adâncită în căutarea formelor proprii ale stilului românesc, ale viitorului stil românesc. În această multiplă solidaritate, tinerele talente care pictează azi cu ochiul atâtit spre Paris, ori compun melodii cu ureche tot spre Paris atâtită, ar găsi o sigură și rodnică orientare.

Dar o solidarizare a dîneritelor categorii creative de artă, ni se pare folositoare și din punct de vedere al destinului politic, – pentru a ne exprima astfel, – al culturii românești. Statul a înființat un minister al Artelor, chipurile, să prezideze acest destin însuș. Dar Ursitele pe care politica le suie să toarcă acest destin, se dovedesc din ce în ce mai mult a fi niște simpli popândăi în lan: sămănăturile nu cresc din pricina lor și sburătoarele cerului poposesc pe umerii lor și-i împodobesc fără frică și fără jenă. O centrală organizare a elitei noastre creative n'ar putea îngădui ca toți lăpedații politicei să ofenseze și să păgubească cu simplicitatea lor de duh destinul creației culturale românești.

Gânduri indignate și perspective de nădejdi au

născut în noi impunătorul concert simfonic dela 7 Decembrie, al Societății Compozitorilor Români. Întreaga noastră simpatie însășoară cald noua organizare de artiști. Am arătat într'un număr trecut al „Gândirii” însemnatatea *Filarmonicei* pentru creația muzicală românească. Mulțumită politicei culturale absente a ministerului Artelor, Filarmonica nu mai există. Concertul Societății Compozitorilor Români dovedea încă odată cât e de necesară o înjghebare orhestrală permanentă. Cu mari greutăți compozitorii au intrunit provizoriu o orhestră care să le execute poemele simfonice. Statul neajutându-i, ei au găsit calea eroică de a se ajuta singuri, prin tânără și viguroasă lor organizare.

Programul lor și marile personalități ca George Enescu și Alfonso Castaldi, care n-au pregetat să se coboare în mijlocul tineretului incepător, respirau un suflu de solidaritate emoționant.

Emoționant era să ascultă poemul simfonic ezitând încă al Tânărului Marțian Negrea dela Cluj ori al celuilalt Tânăr, Enacovici, alături de consacratul Marsyas al lui Castaldi ori de grandiosul fragment din noua operă a lui George Enescu. Între ele, cântecul popular, adunat de maestrul Kiriac și orchestrat de Constatin Brăiliu, răsarea ca o profesiune de credință în viitoarele orientări ale arhitecților sunetului.

NICHIFOR CRAINIC

C O R E C T I V Ș I E X P R E S I E

NIETZSCHE, scriind despre originea tragediei grecești, spunea: „De Apollo și Dionysus se leagă cunoștința noastră că în lumea grecească e o contradicție uriașă, ca origine și ca intenție, între arta apollinică și artistului plastic și între arta fără icoane a muzicei ca artă a lui Dionysus: amândouă aceste porniri atât de deosebite merg paralel, cele mai de multe ori în despicate deschisă, escitându-se reciproc pentru creațuni nouă, tot mai vânjoase, până când însăși printr'un act de minune metafizică al «voinței» elenice, apar împerechiate și în această împerechiere creiază în cele din urmă arta tot atât de dionisică, pe cât e de apollinică, a tragediei atice”. Nietzsche voia prin diferențierea aceasta, între alttele, să înălțe cu orice preț basmul „seninătății” grecești. Grecul nu era seninul scoruit de superficialitatea bâtrânicioasă a filologiei și istoriografiei. Dimpotrivă; prin fereastra intunecată a domiciliului din sufletul său, grecul simțea toată grozăvia și iraționalitatea existenței. Mitologia Olimpului cu chipuri strigări și fără griji și-a plăsmuit-o Grecul în contrast cu lumea trăită înăuntrul său. „Pentru ca să poată trăi, Grecii au fost siliți să-și creieze zeii”, dintr-o chinuioare, adâncă nevoie, aşa zicând. Olimpul era un vis asternut ca niște străie frumoase pe ape adânci, tulburi, pline de toți monștrii lipsei de noimă. Olimpul era frunză de leac pusă pe râni. Grecii erau niște pesimisti atât de fără nădejde încât trebuiau să viseze ca să poată trăi. Olimpul nu era produsul spontan al unor stări sufletești lumenioase, ci o reacție vitală, aproape o terapie psihică, practicată inconștient de niște oameni chinuți de sfincșii vietii, pânditori la toate răspântile.

Seninătatea culturii grecești ar juca deci rolul unui *corectiv* psihic. Nietzsche atinge aici o chestiune cu mult mai dificilă decât se pare. El voia să dea o filozofie a culturii, dar o amestecă, împreună cu o psihologie a culturii. Câteva întrebări prin care confuziaiese și mai bine la iveală: oare înzii și-au creiat metafizica pesimistă fiindcă

în fond ar fi niște suflete prea luminoase? Sunt Germanii „individualiți” în valorile lor etice conșiente, fiindcă în fond ar fi complet lipsiți de individualitate? Nietzsche însuși, punea el oare accentul pe „voința de putere” fiindcă ar fi fost un suflet slab? Sunt cazuri izolate când poți hotărî cu suficientă siguranță, dacă o concepție e „corectiv” unor stări de suflet, sau „expresia” lor directivă nemijlocită, jidelă. Despre Schopenhauer s-ar putea afirma fără să diformăm prea mult realitatea istorică, că enunța cu atâtă insistență un ideal de sfîrșenie, fiindcă el însuși era chinuit de inclinări trupești foarte pronunțate. Dar și desigur riscat să spui că un Kant își trămbăta imperativul categoric, dintr-o nevoie de-ași aplică o corecție psihică, fiindcă se simțea veșnic ispitit să nu-și împlinescă datoria de a ţine prelegerile de geografie. O concepție în sine, îngăduie oricând aceste două interpretări: ea poate să fie primită în raport cu substratul său psihologic, fie ca un *corectiv*, fie ca *expresie directă*. Când ai deafacă cu o personalitate ale cărei felurile manifestări le știi, nu e prea greu să precizezi dacă concepțiile sunt *corectiv* sau *expresia firească* a unor stări de fapt. Problema se complică fantastic, când e vorba de întregi culturi, unde nu ai decât concepțiile și creațurile în sine, fără de oamenii ce le-au produs. Pe ce temei susții că „cultura” în discuție e *corectiv* și nu *expresia unor realități psihice*? Principal, pentru orice cultură sunt posibile ambele tâlcuri. Ergo: filozofia culturii ar trebui să se lăpeze de orice fel de psihologism. Sarcina ei de a studia formele, direcțiile inerente, originea istorică a diferitelor creațuni spirituale, nu trebuie confundată cu încercările *problematic* de a determina substratul *psihologic* al acestora. Am văzut că interpretarea psihologică admite rezolvări diametral opuse! Dar filozofii culturii s-au făcut aproape fără deosebire vinovați de această confuzie. O găsești la Nietzsche, la Chamberlain, la Simmel și alții.

L. B.



INSEMNAȚI PENTRU TIMPUL DE AZI

CINE-SI aduce aminte grădinele de vară din vremea neutralităței, nu poate decât să dea dreptate celor scrise mai jos. Înfățișarea opulentă în spectacoli, în decoruri, în baleturi, a acelor spectacole de vacanță, în comparație cu teatrele celealte, zise serioase, care și duceau amarnic viața în dărăpănatura de atunci a Naționalului sau a acelui de deasupra varieteului Majestic, îți umplea cu bună credință, inimă de revoltă. O revoltă care s'a moștenit și după răsboi, însă absurdă.

Căci atunci comicul cu nasul mare, care atrăgea lumea la acele ajunse de pomăna exhibiții, oficia un mare mister cultural: săvârșea în decursul a câțiva ani, ceiaicea isbutise să săvârșească Polichinelle sau celelalte măști ale farsei bufe medievale, în decursul timpilor, până la putința înțelegerii lui Ibsen sau a lui Leonid Andreiev; pregătea imensul public, care pe vremea actuală de criză înțesează sălile de spectacol ale Capitalei, toate ajunse neîncăpătoare, deși din ce în ce mai multe.

Și acest public este un insemnat punct căstigat. De l'am avea în întregimea lui și pentru literatură!

Desigur că factorul cultural Năstase „cu nasul noduros”, a fost ajutat în greaua și involuntara lui întreprindere apostolică, de un alt factor poate și mai hulit, și care a apărut după răsboi. Care se mai naște neincetat astăzi, în epoca permiselor și pașapoartelor, care se călește zi de zi, vara, în fața rampei dela Cărbuș, pentru ca iarna să oblige restul publicului a lua bilete cu o săptămână și mai bine, înainte de spectacol, la Național, precum și la alte teatre bucureștene dintre acele mai puțin ușurate. Este acest al doilea factor cultural al României actuale: *imbogățitul de răsboi*. Pe el l'a frâmântat Năstase, pe el l'a dăscălit cu satira lui obscenă, și în cercul cu incetul, l'a impins pe șusa Naționalului. Mai cu o glumă grosolană, mai cu o palmă, mai cu un gest impudic, comicul Năstase îl făcea să rădă singur de seninătatea cu care comanda pictorului atâtia metri pătrați de tablouri sau atâtia metri cubi de cărți, spre a-și umple dulapurile din birou, și astfel pe nesimțite îl lustrua. Cu cât saltul în mijlocul sacilor de bogăție se îndepărta în timp, cu atât imbogățitul se socotea lovit tot mai tangențial de săgețile actorului depreciat de intelectuali. În schimb baleturile acestuia și unele scenete de lirism de vară, presărate prin reviste, îi atâțau curiositatea — în deosebi a „imbogăției” — spre misterul copepit de cortinele impunătoare ale teatrelor fără complete, fără balet și fără nasuri fenomene.

Și iată dintr-o dată, pe cel mai hulit produs al societăței de astăzi, devenit tot așa cum s'a imbogățit, adică peste noapte, mecenat florentin. Însă — fie între noi — dacă vei întreba discret pe pictorul X, sau pe directorul teatrului Y, dacă preferă această falsă aristocrație, celei adevărate dinnaintea răsboiului, desigur că în cazul chiar când în răspunsul pe nerăsuflare, va regreta vremea sălilor pustii, căscate ca guri plăcute gata să îngheță biata scenă, unde se săbăteau atâtea mari talente, vei vedea pe figura întrebătilor o emoție vie, tradusă prințro vie îmbujoreală. Vei ști atunci că răspunsul e nesincer.

Da. El preferă cu siguranță, în adâncul inimii lui, acelui aristocrații infumurate dinnainte de răsboi, perverțită de scursorile influențelor străine și ostentativ nepăsătoare la orice mișcare românească și preferă pe acești mitocani, cu ghete de lac re-

liefate puternic de bătături dărze, cu gâlcii enorme pe ceafa strangulata de gulerul tare și lucios. Îmbogățitul acesta este însoțit în lojă, de fiul său student universitar și poet incipient sau combatant în diversele grupuri studențești, de domnișoara fiica sa, amatoare nu numai de dancinguri, dar și de puțină spoială literaro-artistică, pentru complectarea foioiei de zestre; de doamna Tânără și frumoasă, fata de profesor sau de magistrat sărac, cu aplecări lirice și cu tot felul de gusturi quasi-intelectuale.

Și cu drept mă întreb: de ce nu i-ar prefera pe aceștia, artistul eşit dintr'un mediu tot așa de burghez sau tărănesc? Știu: i-e greu să se despărță de iluzia acelei elite adevărate, existentă în toate celelalte țări și pretutindeni generatoare de artă, aceasta însăși prin definiție de esență pur aristocratică! Însă adevărul rămâne adevăr. Economicește vorbind arta este o marfă ca ori care alta. Și mărfei îtrebuie consumator: Care e negustorul care se interesează de origina cumpărătorului pe bani peșin?

Mai știu încă: astfel de reflecții plesnesc ca palmele pe obrajii artei, în loc să plesnească pe obrajii ilustrului descendenter sau ilustrei descendente a neamului istoric nu știu care, când preferă pe Pierre Benoît lui Mihail Sadoveanu. Însă nici unul din descendenții aceștia iluștri, n'a făcut pentru arta românească, atât cât a făcut admiratorul de o seară al lui Năstase, care a povestit entuziasmat întregi măhalale, minunile văzute la Cărbuș.

Iar unicul pion de transiție între adevărata elită și între adevărata inspirație românească — profesorul universitar — îl știu cine este: este domnul profesor de estetică (o! zei ai româanismului!) dela universitate din București care afirmă că viața e prea scurtă, pentru a mai avea timp de cetei orice carte nouă românească, sau este colegul său, care crede că literatura unui autor Tânăr nu s'a distanțat de sămănătorism, pentru că aflat, că pe coperta unui volum ar fi pus ca o tradițională protestare, cuvântul infam pentru urechile subțiri și rafinate: „răzeș” ori aşa ceva!..

O milă deplină te prinde în față caraghioasei prieviști. Iată-ne dar așteptând de la îmbogățitul de răsboi, înflorirea literară și artistică, fără viață profesorilor universitari și scurtă, iar a polițianilor e strâmtă...

Nu este de așteptat nici o cruce din partea satiricilor noștri, pentru îmbogățitul acesta care și-a cumpărat blană nouă, mașină nouă, tablouri pe pereți noi, bibliotecă nouă, și care vrând nevrând, s'a trezit folositor artei ca orice consumator trebuincios producției! El este victimă șarjelor, comediiilor, caricaturilor, pamphletelor.

Metoda nastasiană se impune încă, pentru a scoate din el, elita viitorului.

In lipsă de altceva, nu socotim aceasta o umilință. Cu mâinile lor bătătorite, au strâns avereia pentru feciorii și fecioarele cu gusturi subțiate, care mâine vor pricepe și simți arta, tot atât cel puțin, cât ultimele văstăre ale boierimei fanariote, a cărei luare aminte s'au trudit în van s'o atragă și a cărei finețe, au cântat-o cei mai tradiționaliști înaintași ai generației noastre.

Acestei noblețe a banului, de prea proaspătă origină, i se cuvenea acest cuvânt, bun și drept, de reabilitare.

G. STEGARU



„U N C A D A V R U“

SUB acest titlu, 6 scriitori francezi tineri: Louis Aragon, André Breton, Joseph Delteil, Pierre Drieu la Rochelle, Paul Eluard și Philippe Soupault, au întâmpinat moartea lui Anatole France, cu un pamphlet impertinent aruncat peste florile mortuare ale catafalcului.

Numele celor 6 tineri, care n'au văzut în France decât un literator postișă și în el mort, decât un cadavru de morgă, ne sănț cunoscute în destul, în scrisul francez de după război. Le întâlnim când în manifestele școlilor estetizante cu programe prietenite, răsturnate și anulate odată cu fiecare nou anotimp, le întâlnim și în revistele infățișând răspîntinea de orientare sufletească a tinerei Franțe intelectuale, în «*La Nouvelle Revue Française*» de pildă.

E destul de negru semn al timpului, această nerespectuoasă nerăbdare de a scuipa pe țărâna caldă încă.

Dar mai semnificativ e că pe Anatole France, socotit atâtă vreme prieten al comunismului, îl găsim după moarte revandicat de Maurras pentru tradisionalism, și insultat de comuniști tocmai pentru această infamă trădere. Astă răstoarnă puțin, toate necrologurile scrise prea pripit de umanitaristii noștri europei.

«Clarté» cu data de 15 Noembrie, ne aduce un întreg număr închinat batjocorei funerare.

«Execuția» începe dela titlul primei pagini: «Anatole France social-democrate, social-traitre, social-chauvin etc.».

Marc el Fourrier, în numele «probității intelectuale» îl repudiază, fiindcă a săvârșit păcaful în opera sa, de a nega toată ideologia proletară din care a eșit revoluția rusă, fiindcă a îndrăznit a visa o conciliere a ordinei și a progresului, fiindcă în timpul războiului a ridicat glas pentru izbăvirea Franței. Găsim în acest ciudat panegeric à rebours, și o mărturisire prețioasă făcută în numele grupării *Clarté*: «Nous avons adoré Lénin avant même de le comprendre!».

Săntem lămuriri.

Edouard Berth, vede mai întunecos, în Anatole France, sfârșitul unei culturi:

Charles Maurras și Paul Painlevé pot să se închine amândoi în cultul lui Anatole France, stânga a putut foarte bine să acapareze sicriul «bunului maestru» și să-l conducă, cu o pompă oficială care a fost lipsită într-adevăr de grandoare până la ultimul adăpost; și Charles Maurras deși s'a văzut silit să rămână acasă cu moartea în susflet; *dreyfusardul*, *socialistul* așa zisul *bolșevic* Anatole France, îl rămâne pe deantregul scump — și cu drept cuvânt; căci în adevar, între Franța regalistă, așa cum o visează Maurras restaurată și Franța iacobină, scumpă oamenilor noștri de stânga, nu e o deosebire esențială; și aceiaș Franță burgheză, o Franță *humanistă* unde prelați grăsulii și amatori ai lui Horațiu, funcționari bibliomani și magistrați amatori de literă, pot să schimbe cuvinte diverse și plăcute, în cămăra din dosul cutărei librării, cu „revoluționari distinși”, evrei parizianizați, radicali făcând cauz de cultură și socialisti.. helenanții... În zorile unei epoci cu deosebire tragică, unde vom azista din ce în ce mai mult la ceiaice Nietzschea numea *tenzunea critică a extremerelor*, să lăsăm așa dar pe Anatole France și prietenii săi să se odihnească și să vorovească în pace, în a lor «grădină a lui Epicur»; înainte de război, când, se pare, mai putea fi gustată *dulceața de a trăi*, Anatole France putea trece drept un maestru; dar răsboiul a venit, și noile generații, hotărât se despart de el, pentru că li se pare cu desăvârsire neisprăvit și inadecuat, și fiindcă le trebuie șefi mai bărbați, spirite întăritoare, inimi mai încercate; căci la dreapta, ca și la stânga, fie că e vorba de *revoluția națională* ori de revoluția europeană, totul e luat mai *in serios*, și ne dăm seamă de grandoarea tragică a problemelor care se pun și că o filozofie de *sibarit al literelor*, nu poate, nici într'un chip s'o deslege».

Incheerea lui Berth, nu e departe cu totul de realitate. Dar căt de repede și nesocotit a fost uitat *artistul* din France; și căt de crud și cu ce rânjet se spun acestea blandului Pierre Nozière și a toate înțelegătorului domn Bergeret!

Epoca nu mai iartă lipsa de fanatism, nici frumosul pentru el singur.

i. d.

CĂRȚILE

N. Firu: „Oradea-Mare“. Biblioteca „Orașelor Noastre“. „Cultura Națională“. 1924.

Când a urzit Vlahuță linile între care eră să se desfășure „România Pitorească“ altul i-a fost, ne-a mărturisit, gândul: să alcătuie un fel de geografie, în care oamenii să trăiască plin, cu toate legăturile omenești și sufletești, care s'au statornicit între ei și locuri. Dar — bătând meleagurile țării — ochiul i-a biruit cumintea socoteală de acasă, jumătate literară, jumătate didactică: pasta grea de culoare, de lumină și pitoresc, jocul bogat și priceput al naturii, l'a prins cu totul. Ce eră omenesc să-i irosit și a rămas numai rătăcirea aceia incântată a susținelui, peste trepte dealurilor și cerul răsturnat al șesului.

Literatura n'a pierdut, astfel, nimic. Dimpotrivă.

Singură geografia a rămas să mai aștepte. Alt condeu eră să le împace. Cartea d-lui Nicolae Firu îndrăguia o fărâmă de nădejde Desigur: nu un întins asezat de natură, ci: un crâmpelui cu locurile și oamenii lui, împări trainic în viață orășenească. Cartea făcea parte dintr-o colecție: a „Orașelor Noastre“. Nimic nu se impotrivează, prin urmare, ca — rânduind carte lângă carte — să alcătuim visata geografie a lui Vlahuță.

Nădejdile ne-au fost însă înșelate. Eră, dealminți, rândul literaturii să nu mai căștige nimic. „Oradia Mare“ a d-lui Firu e o carte de simplă informație: scrisă liniștit, fără alte preocupări mai adânci decât să înghiebeze o „Monografie“. Nimic revărsat. Piatră, străzi, date. Trei petice verzi: parcurile publice; un fir subțire de apă: Crișul.

Dincolo de zidurile orașului? — harta județului!

Dar cine poate desluși în întretăierea de fire orizontale și perpendiculare, mândrele frumuseți bihotrone? Totul e redus la linie și punct, ca într-o geometrie. Firește, cartea trebuie închisă într'un anume cerc de judecată. Știm: „Oradia-Mare” e o lucrare de specialitate, întocmită după un anume plan. Am fi gata, să svârslim totul în spinarea lui. Dar Edi-tura are grija să ni-l aşeze înainte, ca o prefată: „Bănățenii, Ardelenii și Ungureni nu știu nimic despre Basarabeni, nici aceștia despre dânsii; chiar despre vechiul Regat afilator în mijlocul tuturor, foarte puțini aveau oarecare cunoștințe și erau cu atât mai dispuși a crede vorbele rele ale vrăjmașilor. Aceasta este un izvor de mare slăbiciune. În România întregită este grabnică trebuință ca această scădere să inceteze, acest gol să fie umplut, să ne cunoaștem țara și pe compatriotii cu stare, năzuințele și așezările lor culturale, cu felul și organizarea muncei lor economice”. Iar la punctul I al planului, citim: „situația geografică—aspekte, peisaj, imprejurimi... Deci, vina întreagă e a autorului. Opera de cunoaștere” — la care cartea vrea să contribuie — nu se poate rezemă pe o simplă și negustorească înșirare de date.

Ea cere măcar un strop și din ceeace Vlahuță avusesese prea mult...

M. Sadoveanu: „Oameni din Lună”. Editura „Cartea Românească”. 1924.

„Oameni din Lună” a apărut mai întâi în „Viața Românească”, sub semnatura: Silviu Deleanu. Dintru început paginele n-au fost identificate. Se bănuia totuși, — pentru maturitatea observației și expresiei — un scriitor deplin format. Când indiscreția șoptită a unor prieteni literari, a arătat adevaratul nume, am fost nedumeriți: ce anume îl determinase pe d. Sadoveanu să imbrace zaua unui pseudonim? O mai făcuse, dealminteri, cândva. Dar pe vremea începutului. Ișcălia atunci: M. Cobuz. Curând însă pseudonimul fusese svârlit ca un vesmânt de prisos.

Răspunsul l-am bănuit: o replică poate, acelora care îi socotiau preferința de a-și alege eroii dintr-o mereu aproape aceeași pătură socială, drept mărturia unei insuficiențe artistice. Inviniuirea e veche: a svârlit-o în circulație, pare-mi-se, d. Sanielevici. Dela „Crâșma lui Moș Precu” însă, și până la scrisul de azi al d-lui Sadoveanu e cale lungă. Atâtea volume au marcat-o trainic. Ne-o închipuiam deci cunoscută, chiar de critică. Iar pe d. Sanielevici, coborât din turnul de fildeș și vânzând dulciuri literare: compot din pastelurile lui Alexandri, beltea din Kira Kiralina a d-lui Panait Istrate, etc..

„Oameni din Lună” este în primul rând scrisă impresionant, cu o frază redusă aproape numai la linie, rece și dreaptă, de o precisă structură epică: „Sâmbătă la 9 Maiu, apără în gangul casei din str. Lepidopterului 14, semnul morții: negru și alb, ceia ce dădea bătrânei clădiri o infățișare de răs sinistru.

„Ingroparea profesorului Eudoxiu Bărbat avu loc Luni, la 18 Maiu, cu totul neobservată și fără niciun răsunet în presă. Tânărul poet ieșan se închise neurastenizat în umbra bibliotecii, cu un fel de incre-dințare străine că el e fiul mortului, care lucru, după părerea mea de medic nu prevăzeste nimic bun”.

Cartea se înscrise, astfel, cu totul în cercul părguitelor mijloace de realizare ale d-lui Sadoveanu. Poate nu cu un întins nou de viață sufletească: „căzutul din lună” — insul silit de imprejurări să

trăiască într-o lume streină și ostilă — nu e nou literaturii d-lui Sadoveanu. Capătă însă o față nouă prin locul unde este situată acțiunea; anume: mediul acesta tulbure de pasiuni mărunte și primare, de după război.

Ei actualizează și înaltă interesul lecturii.

„Oameni din Lună” se taie în două planuri distinse: deosebită, oamenii zilei, cu psihologia lor șovăelnică, alcătuță din sumare date sufletești și dominații de instințe covârșitoare; de alta, puternica statuară a izolatului, închis între păreții unei singure pasiuni: cartea, cămașa a lui Jesus, izvorul tainic care birue moartea. Amândouă aceste vieți diferite se impletește, neșteptat și fără nici o luptă. Una cedează celeilalte. Intervine apoi, elementul de cronică al vremii, care le acoperă.

Destinul se înplinește: năvala tipătoare a amănuințului exterior se revarsă peste tot largul cărții, înecând firavele ostrove sufletești...

Cartea se populează — în revârsarea voită de senzational și observație imediată — cu frământarea brutală de interes, samsari și misiți, a actualității.

D. Sadoveanu nu a năzuit să dea în „Oameni din Lună” un roman. Cu toată voia, a lăsat să se aștearne peste întinsul cărții o pătură grea de cronică — descripție, amănunt și oarecare parte de satiră — prinșă în simpla notație ori închisă mai amplu în unele personajii, de a doua mâna ale volumului.

Pretutindeni — ca și în „strada Lăpușneanu” — dar de-asupra ei: o linie de autentică realitate; un fragment viu de actualitate, de pe care aparențele s-au spulberat, desgolind aspre colțuri de viață...

Nicolae Iorga: „Cărți reprezentative din viața Omenirii”. Editura «Casei Scoalelor». 1924.

Volumul acesta al d-lui Iorga, a cunoscut — înaintea oricărei alte consacrări oficiale — consacrarea violentă a urii. Poate cea mai trainică. O întreagă ediție a fost mistuită de flăcări, în vremea când sborul vulturului negru se desfăcuse larg și asupra culturii. Argumentul brutal al focului biruisse pretutindeni.

Gestul teuton mărturisirea limpede teamă de istorie. Și, mai lămurit: nu de istoria înțeleasă ca o simplă desfășurare de fapte prinse pe pânza firavă a vremii, ci de o altă, necrujătoare ca judecata de apoi: Istoria Spiritului. „Cărți reprezentative din viața omenirii” cuprinde întâile note pentru alcătuirea liniei sigure de evoluție a spiritului uman, smuls ca un suflet al faptelor.

Nu e întâia încercare de acest fel. Dar e deasupra prin orizontul larg al planului de lucru: reconstituirea istoriei universale prin cărți, erbare ale spiritului. Se ia ca punct de plecare creștinismul. Si anume: creștinismul format, având deja plin înfiripată lumina aceia adânc scormonitoare de suflete. Firul se intinde apoi prin scrisul — strigăt de pasiune mistică — al sfântului Augustin și urcă, serpuiind și adâncindu-se, până la teologul — poet, Raban Maur.

Acest întâi volum al d-lui Iorga așează primele pietre de hotar la granița dintre faptă și spirit, marcând începutul drumului — pe care-l va urca — spre uriașă reconstituire a istoriei universale pe temiu spiritual...

AL. BADAUȚA

REVISTELE ROMÂNEȘTI

IN ultimul număr al revistei de orientări cărturărești „Buletinul Cărții“ (an II, No. 9), d. Em. Bucau discută problema, de imediată actualitate, a reorganizării bibliotecilor...

Se pornește anume, de la hotărârile luate la congresul Asociației Bibliotecarilor și se taie problemei două fețe: bibliotecile sătești și bibliotecile de la orașe.

Se adâncește mai cu osebire însemnatatea celei dintâi. Cultura maselor de jos incetează să mai fie o preocupare pur literară. Ea se cere împlinită în faptă: grelele zăvoare — căzute peste suletul popular — trebuie trase.

Pentru aceasta, o singură cale: cartea. Dar școala nu creiază între ea și mulțime, trebuitoarea legătură sufletească. Limitată aci, cultura satelor ar rămâne nălucă. Biblioteca se rânduiește, astfel, aproape deasupra școalei.

Dar un număr oarecare de cărți nu înseamnă o bibliotecă. Cu atât, problema nu s'a limpezit. Ii lipsește sufletul. Acesta e bibliotecarul. Pregătirea lui și latura cealaltă a discuției. Și asupra ei, stăruie articoul d-lui Bucuță: „Tehnicieni, conducători sau specialiști de bibliotecă, sunt de cel mai mare folos. Fără ei așezământul lâncezește, apăsat de propiile lui comori. Cerem însă alături de acestia, și mai ales pentru bibliotecile menite mulțimii, pe bibliotecarul care știe să deștepte luarea aminte, nepăsătoare sau împărtită, și pe bibliotecarul părtăș la miscarea culturală a vremii și amestecat ca element determinant în politică și producția cărții. Pregătire și suflet nou, pe amândouă deodată...“.

Problema prinde aripi. Inițiativa oficială însăși se urnește: „Casa Școalelor“ se străduie să înjghebeze, anual, câte o mie biblioteci. „Asociația Bibliotecarilor“ făgăduiește cursurile necesare pregătirii — tehnice și sufletești — a bibliotecarilor. Intresul obștesc se pleacă tot mai adânc spre safe. E ca o împrimăvă rare. Se deslușește tărâmului însușiri, până acum nebănuite. Arta lui, aproape ignorată, capătă preț. D. Cezar Petrescu scrie în *Lumura* (anul V, No. 13) despre o întoarcere la arta populară: „Astăzi când intelectualii și burghezia ordinească română, au început a prețui în justă valoare comorile artei țărănești și când aproape în fiecare casă pătrunde în mobilier, în alegerea scoarțelor, în stilul de gospodărie și clădire. Gustul pentru produsul industrial casnice autohtone, înlocuind modele de import de peste frontiere, se precizează o mare mișcare de regenerare a artei populare“.

E o întâie biruință a sufletului popular. Fiindcă: indiferent de adâncul de unde au izvorât, întâiele elemente de artă populară — înfrângând unele influ-

ențe mărunte din afară — au fost contopite, unitar și personal. De la țesăturile măestrii de covoie și până la cioplitul migălos în lemn, se desface clar preferința românului pentru «desenul geometric reprezentând o noțiune abstractizată, cu un joc de culori și de linii caracteristice prin sobrietatea lor»: Firește, din lipsa unui interes mai larg care s'o sprijine, arta populară nu s'a realizat nicăieri tainic. Ea a rămas în cercul vieții gospodărești. Unele monumente religioase mai vechi n'au cunoscut-o. În acest sens, „Năzuință“ (an III, No. 4-5) tipărește un interesant studiu, al d-lui I. B. Georgescu: *Mănăstiri Otrenesti*.

E vorba de vechea întocmire mănăstirească a Coziei, urzită din domneasca grija a lui Mircea cel bătrân. Vremea nu i-a furat din podoabe. Dimpotrivă: i-a înăvuțit ornamentația. Se disting modele italiene și orientale. Iar prin amânuințele de sculptură: cu impletiri de păsări și reptile, cum și rozetele ajurate dela părțile superioare, ea arată precis că a fost zidită cu meșteri sărbi. Mai târziu i-s'a adăugat un chenar cu motive florale accidentale. Mănăstirea nu stăpânește azi odoare de prea însemnat preț, dar are — după mărturia d-lui Iorga — un epitaș: „cea mai frumoasă operă de artă a epocii“.

Studiul d-lui Georgescu, prin puterea de triare și ordonare a amânuințului, izbutește să înjghebe una din cele mai bune monografii ale noastre, de acest fel. Apariția ei trebuie subliniată încă și pentru faptul că făgăduiește — la fel de priceput și competent — să aducă întregul peisaj al vechilor mănăstiri olteniști.

* * *

O jumătate de deceniu de la moartea lui Vlăhuță se strecuse, pentru publicistica noastră, neobservată. Singură revista „Caselor Naționale“, „Răsăritul“ o amintise. În cel de al patrulea număr al „Miscării Literare“, d. Scarlat Struțeanu, într-un articol: *Un vulgarizator al lui Eminescu*, cearcă să reconstituie ceia ce-a mai rămas din scrisul lui Vlăhuță, a cărui personalitate s'a spulberat în vânturile vremii: „Să fim drepti cu el: să nu-i cerem poezii spre a-l putea ridicula și să nu credem că-l înjosim, legându-nu numele de operele comandate de pedagogia culturală a vremii. După cum nu vom cere dramaturgie lui Eminescu sau lirism lui Caragiale, să nu-i cerem poezii lui Vlăhuță, ci literatură și să-i mulțumim că a netezit căile sufletului nostru pentru primirea lui Eminescu“.

Adevărat: numai atât să fi însemnat Vlăhuță — cui sufletesc al unei generații, care s'a așezat prag trainic culturii noastre?..

al. bd.



D R A M A Ș I T E A T R U L

„THEBAIDA“

Tragedie în cinci acte, în versuri, de d-l V. EFTIMIU

CĂȘI înaintașul său Hofmannsthal (un nume răsunător din multimea adaptatorilor!), d-l Eftimiu, poet modern, a cunoscut succesul, folosindu-se de o veche plăsmuire. Ispitit de drama ciclică a tragicilor greci, a căutat cu mult meșteșug să construiască cinci acte, cu material din câteva tragedii, în jurul Antigonei.

Incerarea și semetă și fără voie ne-ar fi pus în mână armele cele mai ascuțite ale judecății, dacă „Thebaida” n-ar fi apărut în vitrinile librăriilor odată cu inscrierea ei pe afișul teatrului Național. În volum, autorul cere scuze pentru gestul său avântat, ne anticipatează critica și trece de partea noastră: „am adunat din dărămăturile templului păgân, încercând cu reparațiuni grosolană, cu netrebnice aurării, cu vopsele care se vor trece curând, să le duc ofrandă în biserică nouă a literaturii românești.”

Credem și prețuim mult modestia aceasta, care șade atât de bine talentului și judecății lucrarea numai sub rezerva pe care, înțelepțește și-o face chiar d-l Eftimiu.

Cu „Thebaida” ne putem opri o clipă asupra problemei adaptărilor. Avem două nume la îndemâna: Hofmannsthal și Eftimiu. Să le cercetăm metodele. Hofmannsthal retopetește vechia fabulă, organizând-o pe o latură psihologică: „Electra” sa — să ne preocupăm de cea mai cunoscută piesă — nu-și pierde nimic din puritatea și simplicitatea liniei sale tragic, numai amănuntul sufletesc e adâncit, intensificat. Amănuntul modernist care dă Electrei o femininitate necunoscută de poesia veche, amănuntul psihologic infloreste tragedia, o încarcă și adevărat, dar nu o deformează. E o punte de înțelegere sufletească întinsă omului modern către subiectul vecchi.

„Nein, du Sollst mich nicht berühren!

„Critt weg, ich schäme mich vor dir...” cuvintele pe care Electra zdrențuită și murdară, scăpată din hrubele palatului le rostește fratelui său Orestes, podoarea aceasta femeiască, iată o lumină din alte multe, un amănunt sufletesc din stilul prelucrării lui Hofmannsthal.

Amănuntul la d-l Eftimiu, în „Thebaida”, e de altă natură și nu numai că nu luminează, dar strică, are darul să impotmolească linia sufletească a eroului: (Antigona vestind moartea logodnicului ei Haemon).

„Nu te uita la mine! Te du de grab! E cald!”

„Sânt gata și pe dânsul să-l leagă și să-l scald.”

Lipsa această de valoare reiese și din tratarea generală a subiectului, (tratarea literară iar nu dramatică). Arta d-lui Eftimiu nu are reguli severe. E revărsată și grandilocventă — păcat formal romantic, de care e greu să se desbare.

Deci pe altă cale de căt la Hofmannsthal trebuie căutat procedeul de adaptare al d-lui Eftimiu și el se poate găsi pe latura aglomerării faptelor.

Autorul „Thebaidei” e preocupat de evenimente și de înlăptuirea lor, de construirea dramei. Si în această direcție poetul în plină maturitate a meș-

teșugului său răușește să construiască trei acte bune, din care unul (al III-a din piesă) de o reală putere dramatică. (Actul I și al V-a sunt inexistente.)

Dar cu privire la actul al III-a, cel mai isbutit, o observație: cât de grea este inventiunea tragică! Shakespeare — fără să vrea nici el și probabil nici d-l Eftimiu — a dat o mână de ajutor la construirea acestui act.

Scena impresionantă a luptei dintre Polinikes și Eteokles (dialogată în „Chebaida”) care trece prin fața spectatorilor, reamintește duelul dintre Richard și Richmcnd (nedialogat la Shakespeare) din actul al V-a al lui Richard al III-a. Apoi din aceeașă tragedie Shakespeariană aceea care prin rolul puterilor nevăzute și strofele sale lirice, se apropiie mai mult ca ori care alta de tragedia grecească-alaiul de înmormântare al regelui Eduard al VI-a oprit de cearta dintre lady Anna și Richard, seamănă grozav — cu mici modificări numai — cu alaiul funerar al lui Eteokles oprit de cearta dintre Creon și Antigona, din „Thebaida”.

In sănul acestei tragedii încărcate cu „aurării și vopsele care vor trece curând” se ascunde o dramă în trei acte, dramă în înțelesul curent al cuvântului, care a impresionat.

Eforturile unite ale autorului, ale interpretilor și ale scenei frâmântate de alături, zguduită de larmă și bătută de lumini nă răușit să ridice spectacolul până la înaltă coardă tragică și s-o facă să vibreze.

Aglomerarea amănuntului realist: corbi, câini flămânci, mâncători de cadavre, ciupă, nă isbutit nici ea să ne înfioare.

Poezia lipsește cu desăvârșire și cutremurarea ei.

Unde e „praful, vestitorul mut al oștirilor”, „câinile inaripat al lui Zeus”, „marea în care infloresc cadavre” și toate lespezile grele și sonore din limba de profet a lui Aischilos?

Unde sunt alizeele nevăzute, reci și tăioase, vesurile care merg până la sugrumare din tragediile lui Sophocle?

Numai umbre deșarte în locul lor, cu picioarele în clisă de sânge. Dar: «copii, noi să mergem să mai învățăm ceva» scrie în prefața cărței sale, poetul Thebaidei. Si pentru acest gând pedagogic multe vom uita și vom închide ochii și la alegoria Atenei crescută cu liniile netede de cromolithografie, și la făcătul tragic al Tebei din legende mult mai complicate și mult mai adânci, în labirintul căror a rătăcit ani întregi spiritul răscălitor al marelui Nietzsche.

Din interpretarea „Thebaidei” rămâne cu amintirea unui talent ajuns stăpân pe toate posibilitățile sale. E doamna Agepsina ac - ft miu. O muncă stăruitoare de ani de zile pildă pentru nouile generații — a dat doamnei Eftimiu o variație și o știință a artei sale, cu care izbândește în roluri de o greutate covârșitoare. „est ul Nottara, în rolul bătrânlui Edip a desfășurat o artă mare, dovedindu-se încă odată ca unul din cei mai impresionanți actori tragiici — puțini la număr — pe care-i mai are teatrul românesc.

ION MARIN SADOVEANU

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

SUNT unii copaci care și freamătă frunza fără pricină din afară. Nu adie nici un suflet de vânt. E poate numai neastămpărul sevei impinsă prea năvalnic din miezul trunchiului, ori e numai o sensibilitate ascuțită, care prinde în văzduh schimbări nesimțite de noi. Cu acest neastămpăr, am voi să asemum neliniștea generațiilor care presimt lumea ce va să fie, iar pe aceea contemporană, o simt altfel decât bătrânilor osificați în atitudini hieratice.

Un Tânăr, pornește împotriva bătrânilor ofensiv și dărzi. Răstoarnă tot, ca să netezescă terenul pentru drumul lui, care e și biruința lui. Vitejia aceasta e un spectacol frumos, fiindcă e tineresc. E urât, fiindcă a devenit un sistem. Cel dintâi băeteșă cu caetul de poesii, se infățișează strâmbându-ți din nas, când ii vorbești de înaintași. Abia dacă îți face o concesie, admîșându-ți, fără convingere, pe Eminescu... Atât de vechiul Eminescu! N'am avut cultul moaștelor literare, numai fiindcă ele înseamnă un nume. Revista aceasta a fost făcută de tineri, după priceperea și gândurile lor tinerești. De aceea poate a străbătut atât de adânc, când altele purtând cu ele moaște sfinte, au trecut în împărăția morților. Dar ceeace vedem în cutia poștei în fiecare dimineață, e îngrijitor. Tinerelul simpatic care a însălat două versuri, neagă tot ce a existat până la el, și se pune piatră de hotar, între două lumi. Iar dacă-l întorci puțin la sintaxă, se supără... De când și arta cere o ucenicie și răbdare?

Am vrea să vedem dedesubtul acestei nerăbdări, un neastămpăr interior. Puteri năvalnice care sparg vechile făgașuri. Dar e numai nerăbdarea de a atrage luarea aminte. Politica de demagogie literară, licitația de inedit, care se poate vedea și în manifestele de alegeri.

Și atunci băeteșul își ia caetul subsuoară, pleacă îmbujorat, își cere îndărăt manuscrisele de la coș și se face... constructivist. Ca de acolo, să te injure.



ÎNTR'UN număr trecut, «Gândirea» desvăluia rușinea culturală a revistelor pornografice, singurele citite de la Nistru până la Tisa. Partizani ai libertății scrișului, ne-am întâlnit nu odată cu pericolul de corupție pe care îl reprezentă scrișul bolnav, și cel urmând specular. Nevoia apărării a ceea ce e bun, e foarte clară, numai că mijloacele de apărare sunt de multe ori cu neputință de aplicat. Socotim nemerit să fie discutate cât mai obiectiv soluțiile.

Astfel, ne permitem a arunca în discuție, două gânduri în ale căror binefăcătoare rezultate credem.

Întâi un impozit pe revistele „de anumit umor” impozit realizabil printr'un timbru cultural, care sporind fondurile unei instituții culturale, i-ar mări puterea de activitate. Scumpirea aceasta a unor anumite reviste e și logică și utilă.

Precedent găsim în acea taxă pe spectacole, grătie cărei varieteuri și cinematografe, ajută cu milioane la montările fastuoase ale teatrelor de Stat. Sumă realizată de pe taxarea revistelor galante ar ajuta la fel, tipăririle bune pe care trebuie să le facă Statul cu o bibliotecă Națională, și pe care le împlinesc uneori alte publicații particolare, sărâce și de nimenei sprijinite.

Un fond de ajutor cultural care nu costă nimic

bugetului, nu trebuie lapedat. Să lipim antidotul de însăși boala!

Și acum a două propunere. Înțând seamă de cultura și românizarea ce se poate face prin slova ziarelor, am fi propus în legătură cu noua lege a presei, că statul să nu favorizeze pe cei ce fabrică hârtia, ci pe cei ce scriu pe hârtie. Pornind de la aceasta, încurajarea ar fi adus nu o cenzură negativă (tăietoare) ci una pozitivă (creatoare).

Anume: Scutiri de taxă de timbru, cotă de hârtie subt preț, să se dea indiferent de partide, acelor publicați care dovedesc că răspândesc în mii de exemplare un folositor scris românesc.

O comisie compusă din Academie, Universitate, S. S. R. Fundația Printului Carol, ar aprecia cazul de acordare sau retragere a acestor avantajii.

Ca singur impozit pe gazete și ziariști, statul își rezervă un colț de publicitate în ori ce publicație, colț în care Biroul Presei – azi nul – va fi silit să publice oficial tot ce e util și drept. Politică în ziarele politice. Sfat contra bolilor în revistele galante. Comunicările academiei în revistele științifice – Colț de cultură și ordine. Sfaturi bătrânilor – în revistele populare. Bine înțeles, aceste idei ar fi bune și frumoase căruia nu le-ar spurca politica. Foloasele ar fi uriașe. Un ziar având singur, mai mulți cititori de căt au elevi toate Universitățile noastre.



PRINTRE crainicii culturii pe care ni-i trimete Franța de curând, se prenumără și D-l Mario Rocques, profesor de limbă și literatură română la Sorbona. Care român a trecut vre-o dată prin răsunătoarele galerii medievale împodobite cu freschi mari de veche viață cărturărească și nu a băut cu emoție în geamul mat de la ușa sălii prelegerilor de limbă română? Căruia dintre noi nu i-a svâcnit mai pripit inima, când din vechea clădire cu intuinecimi gotice, a găsit chilia văruită, cu căteva bânci numai, numai cu o hartă murală a României și cu două dulapuri în care dorm, unul rezemăt de celalăt: Miron Costin și Eminescu, Grigorie Urechia, Cantemir, Alexandri, Caragiale și până la cei noi ai noștri: Goga și Sadoveanu?

Și printre toate aceste lucruri, atât de multe la un loc, din țară, gazda: un domn mărunți, cu cuvântul poftitor și zâmbetul, fluture în colțul gurei, făcând cinstea „alor noastre” care sunt și frantuzești și românești în același timp. Domnul acesta străin, care mănuște aci, în îndepărțatul Paris, cu o îndemnare, cu o dragoste și o pricepere greu de găsit chiar în țară, tezaurul sufletului nostru românesc, spre știință tuturor neamurilor e D-l Mario Rocques. Romanist erudit, din aceașă școală cu J. Bédier, D-l Rocques vine astăzi să vorbească lumii noastre intelectuale despre ultimile sale cercetări în domeniul istoriei literare și filologiei.

In primul său ciclu de prelegeri, „Teatrul comic francez în veacul al XIII-lea”, ne-a interesat prin îndrăsneața largire de hotare pe care o încearcă, spre a mări astfel „massa” producției dramatice a epocii care-l preocupă.

Metoda aceasta dă loc liber celor mai mari construcții în această direcție. Ea înținde cadrul, făcând loc în capitolul comediei franceze din veacul al XIII-lea, săracă până acum, unei infinități de ma-

nifestațiuni — trecute fie din epică, fie din mimică — care o sporește în mod neașteptat și aruncând o lumină cu totul nouă asupra importanței ei.

Z

MĂRTURISIM că acum două săptămâni, când veseam că Statul e pe cale să piardă galeria Bogdan-Pitești, și odată cu ea cei o sută de Luchieni, nu socoteam primejdia atât de apropiată. Ne spuneam că alarmă, va atrage luarea aminte a tuturor ; a societăților de artiști plastici mai întâi, a presei mai pe urmă și în sfârșit a Ministerului de Arte. Căteva zări și-au făcut datoria la vreme, președintele Sindicatului Artiștilor n'a publicat un protest gata așternut pe hârtie, numai fiindcă a fost indus în eroare că licitația nu se va mai ține cel puțin „deocamdată“ ; dar Ministerul Artelor n'a dat nici un semn de viață și galeria desigură odată donată Statului, a fost vândută la mezat. S'au tipărit mai pe urmă amânunțe. A fost o licitație clandestină, ținută pe furiș, fără publicitatea lumina zilei, o tocmeală desgustătoare între tovarăși — cari cumpărau poate în mare parte, pentru unul și acelaș om. Fostul Ministrul al Artelor d. C. Banu, într'un interview de ziar și-a arătat surprinderea : sub gospodăria Ministeriatului său, darul fusese primit de Stat, cu toate formele cuvenite și până într'atât sigură și definitivă, încât Ministerul luase și măsuri ca nu cumva unele lucruri să se înstrâineze. Ce s'a întâmplat mai pe urmă, cine a avut interes ca această galerie să nu mai fie acceptată, pentru a fi vândută ca mobilierul unui falit, rămâne de văzut. Aiurea, oficialitatea face mari jertfe de timp și de bani, pentru a aduna de pe unde se află risipite, operile unui artist reprezentativ și național. La noi, chiar darurile deagata se înstrânează cu o nepăsare, pentru care nu se găsesc cuvinte îndestul de pălmuitoare să o desmeticească. Dar toate acestea sunt vorbe și tânguri de prisos.

Cea mai intreagă parte din opera lui Luchian s'a dus. Toate indignările scrise ori strigate, fie chiar de la tribuna Parlamentului, nu ne-o mai poate întoarce. Nimeni nu e tras la răspundere. Iar d. Ministrul al Artelor „în care nu se pricepe“, cumpărá cu entuziasm și frenzie zugrăvelile horticole ale cutărei doamne artiste, cu atâția bani, căt nu s'a îndurat să plătească un singur Luchian.

Z

O vitregă însușire omenească, ne face să uităm cu deopotrivă grabă ceasurile dureroase ca și acele, puține și sgârcite, de repede curmată fericire. Timpul îngroapă îndată și definitiv. Uitarea potopește peste toate. Si iată că războiul, acum după al optulea an de când a fost vestit în miez de noapte cu dângăt de clopot, se pare petrecut cândva, în altă viață, dincolo de o noastră.

Am uitat și ceasurile de desnădejde și acele de înălțare, și jurăminte risipite undeva, în toate văzduhurile. Morții sănt firește oficial amintiți pe inscripții sterse de monumente, pe lângă ciungii războiului trecem ca pe lângă cele mai firești specifice, căte un plug, răstoarnă odată cu brața, pe un fost câmp de luptă, o hârcă albă. Dar suflul de atunci și hotărările de atunci, și crâncena îndărjire în care cu inimile primenite juram o altă față primenită — sub ce dâmb surpat de tranșee se mai află oare îngropate?

E bine și folositor, că măcar o carte, să ne mai poarte sălăi pe acele drumuri, îndărât. Avem prilej

să ne verificăm fără crujăre, minciuna în care amagiți trăim. Avem prilej să fim un ceas măcar, judecători severi cu noi însine și să ne măsurăm înceata impotmolire.

O asemenea carte, e acea cu subțiri litere de sânge scrise pe coperta albă, ca o suviță picurată din artera unui rânt pe un câmp de zăpadă. E «Războiul nostru» de Neculai Cibin. Numele și-l amintesc poate lectorii, din rare povestiri de războiu, unde imaginația se împletește cu o tragică vizionare a realității.

Autorul le-a lăsat la o parte. Oștean cu mica cruciuliță de smalț albastru al lui Mihai Viteazul pe piept, și-a dat socoteala că înainte de o literatură de războiu, avem nevoie de căt mai multe cărți care să nu ne lase să uităm *faptele*. A judecat aceasta drept o datorie. Si carte a luat astfel ființă, încă una din acele puține, care ne poartă îndărât prin evenimentele trăite de noi și totuși atât de departe. Spre deosebire de cele două amănunte istorii cronologice ale războiului, scrise de d-nii Chiriacescu și general Găvănescu, volumul d-lui Neculai Cibin a adunat în 150 pagini, un istoric precis și viu al evenimentelor, la îndemâna tuturor. E o oglindă a faptelor, văzute printre sensibilitate. Scrisă cu suflet epic, în atmosferă în care războiul a fost trăit în sănături, în viroage și pe țancuri de munte bătute de obuze; autorul nu s'a oprit la documentarea uscată a volumelor întocmite în birou, cu degetele prăfuite de arhive. De aceia își va ajunge mai repede poate ținta pentru care a fost înfăptuită, și care credem, că a fost aceia de a face pe căt mai mulți să-si amintească ceiace prea dureros de redemptie au uitat.

Căci o carte a războiului, cu toate suferințele, nădejdile și jurăminte de atunci, e pentru lectorul de astăzi, întotdeauna, o muștrare.

S

NEAMUL marilor imaginativi englezi n'a dispărut! De la de Foë și Swift — prin lumea scriitorilor din epoca victoriană, Rudyard Kipling în primul rând — până la cel mai Tânăr, de astăzi, David Garnett, tradiția literaturii fantastice se păstrează vie, căpătând valori de artă adevărată, de originală creație, prin fondul social, liric, ideologic sau psihologic, pe care scriitorii englezi și-au să-și brodez cele mai îndrăsnețe teme.

Genul acesta, pare-se, e predilecția rasei. Si asupra lui, ca asupra tuturor celorlalte genuri, jocul influențelor se exercită după aceleași ritmuri. Se recunoaște, de pildă că, între Swift și Kipling a trecut romanticismul și simbolismul continental, iar între Kipling și Garnett simții umbra lui Anatole France.

«Femeia schimbăță în vulpe», romanul de curând apărut al lui David Garnett e un cap de operă prin psihologie, ironia și echilibrul său aproape clasic, la un scriitor atât de Tânăr. Fabula e restrânsă; totul e construit pe o psihologie — fantastică plecând de la o premiză ireală — dar totul, de o rară inventivitate și prospețime.

Dominul Tebrick, cu câteva zeci de ani numai în urmă, se căsătorește cu Silvia Fox și începe o viață plină de dragoste și liniște, stabilindu-se într'un cottage din Oxfordshire. Puțin timp după ce facem cunoștință cu soția Tebrick, se întâmplă minunea: într'o după amiază pe când se plimbau prin pădure, soțul auzind cornul de vânătoare și lătratul unei haite, pornește cățiva pași înainte, ca de pe geana pădurii să-i vază pe gonași. El o trage după sine

pe femeie, când deodată aude un țipăt și simte cum d-na Silvia i se smulge din mâna. Când se rein-toarce vede „pe locul în care se află soția sa, cu o vulpe mică, de un roș aprins“.

Iată punctul de plecare al romanului. În tratarea acestui început, Garnett își desvăluiește metoda. Humorul își face loc încă de aci, în seriosul și gravul celor câteva ipoteze cu aer științific, pe care autorul și le pune, nu pentru că să explice minuna, ci pentru că să facă acceptabil cititorului plin, absurdul pe care va construi.

Astfel se întrebă dacă numele de d-șoară al Silviei, Fox (vulpe, în engleză) nu poate să aibă vreo legătură cu metamorfozarea ei de mai târziu? Dacă, câteva întâmplări din tinerețea Silviei — între altele, pătănia că odată, după obicei, la o vânătoare, fiind mânjată pe obraz cu sânge de vulpe i-a venit rău — n'au fost primele semne ale destinului ei ciudat, motiv pentru autor de nenumărate observații și subțiri ironii. Fabula în cele din urmă ia o intorsură tragică: d. Tebrick, bărbat naiv din țara Bibliei, care e deseori pomenită în această povestire păgână, continuă să fie legat cu aceeaș dragoste de mica lui vulpe. Lucrul acesta îl prăbușește. Silvia se animalizează din ce în ce, iar el, pentru a se putea ține de ea își degradează umanitatea. Iată câteva rânduri, cu privire la rivalitatea dintre el, bărbatul legitim rămas om, și un vulpoi, care astăzi are preferințele bietei femei schimbate în vulpe, dăruită de noul ei amant patruped cu o spuză de pui.

„Nu sunt oare gelos? Se întrebă d-l Tebrick. Cercetându-și inima, el recunoșcă într'adevăr gelozia sa, și mai ales mânia ce-l cuprindează la gândul că acum trebuie să-și împartă vulpea cu masculi sălbăteci. Atunci se întrebă dacă nu e desonorantă primirea acestei situații, și dacă n'ar face mai bine să-și dea soția cu desăvârșire uitării... Dar ce am înebunit? își zise el în urmă. Mă chinuesc ca un prost cu gândurile cele mai absurde. Poate oare cinstea unui om să fie pătată de o fiară? Sunt om, deci superior animalelor. Să fie oare demn de mine să gelozesc o fiară sălbătească? De o mie de ori nu! Dacă eu aș dori o vulpe, ah, atunci aș fi un criminal. Dar pot să fiu fericit numai văzându-mi vulpea de vreme ce o iubesc, iar ea la rândul ei, bine face că-și caută fericirea după cum o cere legile ființei ei“.

Și cu sofismul acesta al conștiinței, d. Tebrick își urcă mai departe calvarul, decăzând din ce în ce, până ce Silvia-Vulpe, cu ocazia unei vânători, moare ajunsă de destinul ei de vulpe, la pieptul d-lui Tebrick, care-și pierde mintile.

Ca o tristeță mare, se desprinde din rândurile acestea sglobii, scrise între zâmbet și lacrimă, bles-temul legat de femeie.

Garnett, scriitor foarte Tânăr, mlădiță dintr-o veche familie de scriitori și intelectuali, conduce, în amator o librărie de cărți rare la Londra. Romanul său de un perfect echilibru, dovedește o artă mare, pe care critica engleză a știut să o prețuiască și s'o vestească la timp.

ASPRĂ și poate îndestul de justificată este execuțarea lui André Gide, din revista „Philosophie“ No 3, sub semnatura Henri Lefebvre. E vorba de volumul „Incidences“ apărut în primăvară, unde mai vădit vrea să apară rolul lui Gide, de pilot sufletesc al tinerii generații scriitoricești din Franța. „Cartea, spune recenzentul — e o adunare de

articole, de note, de semi-destăinuiri. S'o deschidem fără părere preconcepță: avem la început o placere desăvârșită. Ce proză frumoasă — îți spui — tare și sobră, plăcut surprinzătoare, într'un timp când stilurile barbare sănt la modă! ce finețe, nici odată căutată! ce îndrăzneală, ce generozitate, ce nobil bun simț, superior platului simț comun al anumitor critici!

„Dar îndată te neliniștești; toate acestea nu sănt prea frumoase, prea largi! Niciodată un parti-pris, o furie, un necaz; nici odată o îndărjire rezistență; toate aceste generozități se fac fără renunțare, și începi a te indoi. Cum să nu te miri că cetești atât de des, sub condeul D-lui Gide, cuvântul Evangheliei: „Cine își cauță sufletul îl pierde“?

„Ești fixat, când ajungi la acest „Marche Turque“ note de drum în Asia Mică, sărace, jalnice. Acest om atât de avid, aşa de curios, n'a văzut nimic n'a simțit nimic; n'a făcut mișcat decât de reminiscențele Occidentului reîncepând meditațiile sale din Cuverville. Si vezi atunci că nu ai de aface cu o ființă vie, ci cu o fantomă foarte inteligentă care crede că are poftă, și imită cum poate, ființele de carne; ai a face cu o gândire fără conținut, fără termen, flască și moale. Odată avertisat, îi-e ușor să simți că acest stil atât de pur în aparență, cuprinde o complesă tainică ce o degradează; omul păgubește serișorului... Dar d. Gide, nu poate fi sincer; n'are de ce, nu trăește, imită viața — nu e rău, vrea să fie pervers — nu e omenesc, ar vrea să fie tot, Dumnezeu și dracul în același timp, și nu e nimic. Sinceritatea nu e la dânsul de căt cea mai rafinată dintre aceste afectări; e un mijloc de a crede în propria sa existență; disciplina pe care și-o impune este un mijloc de a crede în abundența sa. Toată aceasta face o comedie care ar fi într'adevăr tristă, dacă ar trebui să iezi în serios acești autori-actori.

„Ar mai fi încă multe de spus asupra volumului „Incidences“; dar ajunge, repulzia noastră pentru acest fals maestru este așa cum poate ar dori-o: simplă și sinceră“.

„Philosophie“, unde au apărut rândurile de mai sus, e o revistă Tânără a tinerilor, adică tocmai a acestor scriitori pe care Gide crede a și-i propria mai mult de suflet și a-i cărmui. Ele vin să confirme osândă de mai deunăzi din cartea severă a lui Henri Massis, și întărește neîncrederea cu care nu odată am străbătut opera lui Gide. A mima viața, nu însemnează a o trăi și cu atât mai puțin să dreptul de a învăța pe alții, cum s'o trăiască și cum să gândească asupra marelui ei mister.

AU apărut în tâlmăcire franceză, la N. R. F. Amintirile lui Tagore. Ele cuprind mai întâi senilele amintiri de copilărie, ale unui pur arian aristocrat, în sănul unei familii patriarcale. Ni se lămureste astfel farmecul acelei luminoase poezii, care ne-a cucerit ca o albă luncare de lebădă pe ape calme. E sufletul pur al unei rase, cea mai veche din lume și totuși cea mai vie, fiindcă occidentalul se întoarce astăzi la ea. E rasa care a îngăduit lui Tagore să reziste la bacanală europeană și să rămână clasic în artă.

In artă și în poesie unde nu vrea să audă vorbindu-se de «idei»:

— „Dacă aspiri parfumul unei flori și spui: Nu înțeleg, răspunsul e: nu e nimic de înțeles, nu e de căt un parfum — și parfumul e forma pe care o ia fericirea universală într'o floare“.

Muzica, de asemenei, după Tagore trebuie să sugereze sentimentul pur. «Acea a Europei răsfrâng efectele schimbătoare ale luminei și umbre care se joacă pe valurile vieții», acea a Indiei «albastrul neclintit al cerului, nemărginirea spațiilor, nemăsuratul orizont». Tagore rămâne astfel credincios, marei tradiții a Indusianului, atât religioasă cât și artistică. Lectura cărții, cu odihnitoarea și răcoroasă ei liniște, vine balsam peste zădărmicia spasmurilor noastre mai mult ori mai puțin occidentali.



TEATRUL lui Vsevolod Meyerhold și «Teatrul Revoluției» din Moscova e tot ce a ridicat la suprafață mai însemnat, în domeniul artei, energia sau poate capriciul acelor creatori, care până la revoluție oftau și suspinau că „le lipsește atmosfera”. Meyerhold e într'adevăr un inovator—și dacă posibilitățile lui de a introduce în reprezentare un element nou, nu ar fi fost acaparate de Comisariatul artelor ca să facă o politică ingustă, inovarea ar fi atrăs atenția și bunăvoieștea—poate chiar și participarea, multora dintre forțele teatrale ale vecunei Rusii.

Să nu ne închipuim că „revoluționarea teatrului” a constat în altceva decât în înlocuirea concepțiilor care se degajează din realitatea artei reprezentate. Teatrul vechi a fost numit estetic și static, Meyerhold aduse pe scene aspre idei revoluționare—înlăturând decorația — și înlocuind-o cu o construcție corespunzătoare. Înlătură cortina, rampa, introduc lumenă aparatoare de proiecție în montajul teatrului, o monedă cinematografică — și numi toate acestea „dinamism teatral”. Încercarea însă de a sustrage atenția artistului de la fundamentul psihologiei adânc omenesti, nezdruncinatul fondament al oricărei arte, — și a-l înlocui cu cultivarea formelor externe, cultivarea corpuriilor sănătoase de pildă, — încercarea aceasta nu reușește, fiindcă transformă o problemă de artă într-o problemă de sport.

„Teatrul revoluției” nu se deosebește de acela al lui Meyerhold, decât prin faptul că e un teatru de experiență, e un laboratoriu de artă scenică pentru scopuri politice.

E un teatru al masselor care trebuie să fie revoluționate. Până când vom da în curând, o descriere amănuntită a acestor încercări de înnoire a teatrului în epoca revoluționară, constatăm că la o realizare însemnată nu s'a ajuns.

Fiindcă o superiorizare a tehnicei teatrale nu e același lucru cu schimbarea spiritului unui teatru, care a eșit — evoluând — din adâncă antichitate.



SE pregătește încheierea unei colecții franceze care a făcut vâlvă în ultimii ani: «Les Cahiers verts». Pentru generația actuală de scriitori francezi, ea va rămâne ceea ce au fost „les Cahiers de la Quinzaine” ale lui Peguy, înfățișând spiritul și orientarea unei epoci. „Căetele verzi” au cunoscut o izbândă aproape fără percheie în editura franceză: totuși vor fi încheiate chiar din pricina acestui succes, pentru a păstra întreg și unitar, un ciclu.

Conducătorul lor, Daniel Halevy, fiul faimosului autor de operete și videovarietăți în firmă cu Meilhac, e departe cu totul de indeletnicirile părintești, ușoare, agreeable și de eftin succes! Opera sa sobră și severă s'a mărginit la câteva studii: *Vie de Napoléon*, *Vauban*, *Visites aux Paysans du Centre*: cărți substanțiale și de adâncă cugetare. Luând

direcția colecției, a ținut și a isbutit să dea pe lângă o comoară pentru bibliofili, o imagină variată și întreagă a epocii, punând alături de un roman un studiu, și alături de o carte de memorii un îndreptar sufletește. Datorită acestei colecții, a fost desgropat din uitare și redat publicului, Louis Hemon, a căruia Maria Chapdelaine zăcea de mult în foiletonul lui «Le Temps», și a atins pe urmă un milion de exemplare, tradusă în 17 limbi. Aci s'a făcut cunoscut François Mauriac, cu al său „Le Baiser au Lépreux”: André Maurois en „Ariel ou la Vie de Shelley” și Henry de Montherlant, care la 27 ani, cu «Olympiques», «Le Paradis à l'Ombre des Epees» și „Les Onze devant la Porte Dorée” a creat o școală literară, zisă Olimpică. „Căetele verzi” se vor opri peste un an, la al 65 număr. Vor mai apărea deci încă 20 numere, și în această din urmă serie vor figura pe lângă fruntașii generației, și cățiva părinți sufletești ai ei; oameni trecuți de jumătatea vieții, care au ținut să stea alături de acei ce le-au dus mai departe torța pusă în mâinile lor.



Omuncă de migală îndelungă și sistematizată i-a trebuit aceluia benedictin al literilor care se numește Leon Treich, pentru a se încumeta să dea la lumină „Almanahul literilor franceze și străine”.

Au apărut până acum două tomuri, pe primele două trimestre ale anului; vor apărea celelalte două, laolaltă, în scurtă vreme. Lectorul găsește urmărită zi de zi viață literară; carte cu cerneala neuscătă de sub tipar, anecdotă și aniversări, lucruri desgropate cu o sută de ani în urmă, corespondență și memorii, un gând desprins dintr-o carte și un paradox, care își face viață și drum singur. Documentarea nu e îngrădită numai la tiparul francez; aflăm și ce tipăresc sovietele, și încotro se orientează literatura cutărei republici din America de Sud, părerea unui poet englez asupra literaturii continentale și un pasaj cu caracteristic din ultimul roman cu vâlvă, spaniol. O notă bio-bibliografică însoțește cartea și autorul fiecarei zile, ceia ce face într'un an, 365 însemnări despre 365 scriitori în viață. E o arhivă a timpului, fără de care nu se va putea scrie un rând pe viitor despre epoca noastră.

Ceia ce se poate invăta de la fiecare filă e de necrezut, când tot ce ni se pare nebulos și inconsistent din orientarea timpului se încadrează legat de trecut și înlanțuit într-o întrepătrundere de curente care și dau mână peste hotarele neamurilor și înfățișează starea de spirit unitară a contemporaneităței. Un repertoriu alfabetic la sfârșitul fiecarui tom, usurează mânuirea volumelor și datelor. Sortit carierei universitare, Leon Treich a fost cuprins de pasiunea, acestei cercetări minuțioase a epocii din care să-i desciptre semnele, în decursul războiului... pe front, ca un refugiu în alte preocupări, de la permanentele amenințări ale văzduhului brăzdat de sforțul ghiulelor și de querul gloanelor.



CU totul necunoscut în Europa, filozoful rus M. Herschenson, evreu de origine, stăpânește astăzi, ca odinioară Vladimir Soloviev, cugetarea filozofico-religioasă a Rusiei. S'a făcut cunoscut alături de poetul Viaceslav Ivanov, șeful anarhiștilor mistici. Gloria lui Herschenson s'a stabilit însă în timpul revoluției. Si este lucru de mirat că pe câtă vreme

cugetarea pur rusească, nutrită mereu sau de o pasiune politică, sau de un chin mistic, n'a putut să precizeze o formulă sintetică, opusă dizolvantei propagande a materialismului marxist. Herschenson mai clar decât oricare dintre mințile nesperiate de revoluție, a pronunțat, iluminând cu o neînfrânată credință: ideia de Dumnezeu. Până la acest liman al propriei sale cugetări și a întregei Rusii cugetătoare, Herschenson fărâmă, alături de Spengler, de Keyserling, de G. Ferrero, minciuna culturii moderne, devenită obiectiv al năzuințelor colectivistă sau individualiste.

Pentru ca individualitatea să poată fi scăpată de prăpastia ce i-o deschise în față o cultură al cărei sămbure nu era religios, Herschenson se ridică împotriva acestei culturi seculare, renunțând la moștenirea ei. „Mă înnăbuș în ea, scrie Herschenson. Mi se arată că și lui Rousseau oare care ferici toare stare de plină libertate... Imense cunoștință, ca milioane de ate, pe care nu le poți rupe, m'au încins din toate părțile, toate fără față, toate părând a nu putea fi desmîntite, inevitabile până la groază. Și la ce-mi folosesc ele?..

„In iubire și în suferință eu n'am nevoie de ele, și nu cu ajutorul lor, în greșelile mele fatale și în înălțările mele neașteptate îmi desvăluî treptat-treptat menirea mea, iar în ceasul morții eu, firește, nu-mi voi aminti de ele”.

Aceiași desnădejde, aceiași respingere a culturii pur umaniste chinuia inteligențele critice la Berlin, la Roma, la Moscova, pretutindeni unde omul conștient și revizuia inima și ceia ce se cristalizase în suflet.

Dar când izbucnă revoluția și se întări teroarea, când foamețea reduse întreaga viață complexă a omului la simpla și unică senzație de viețuire, atunci se arăta puterea spiritului la acei, cari purtau în suflet rădăcini în ideia de Dumnezeu. Herschenson fu mai adânc și mai puternic ca ceilalți.

Intr-o cameră săracă din Moscova, se strânseră să locuiască împreună, în toilul revoluției, acești doi oameni mari ai Rusiei de azi: Herschenson și Viaceslav Ivanov. Apără: „Corespondență din două ungheze”; întradevăr, în aceste două colțuri ale unei camere se revizui toată însemnatatea omului. Putea să urle furia revoluției, mințile lor pritoceau imensitatea cantitativă a culturii seculare, ca să găsească dacă e posibilă în viitor, ridicarea altei culturi pe un nou fundament.

Din aceste sfârșări ale unuia și ale celuilalt, apără „Cheia Credinții”. Și în această carte, care veni ca un nou legământ între spiritul biruitor al omului și între sufletul indurerat și doborât al mulțimilor, Herschenson spune: „Cine vrea să înțeleagă pe om și să se înțeleagă singur, trebuie să-și arunce sonda în cea mai adâncă ideie pe care a zâmislit-o mintea omenească: ideia de Dumnezeu”.

Citești cartea, și s'a ceteț în zilele de ucigătoare lipsă, cu mai multă înflămânzire, decât foamea fizică, sub impingerea căreia te duceai prin străzi periculoase să-ți vinzi ultima cămașă pentru ultima fărâmă de pâine.

„Ce însemnează această axă a sufletului omenesc, Dumnezeu și credința în el? Psalmul întâi, acela care se începe cu cuvintele: fericit bărbatul, carele n'a umblat în statul necredincioșilor, răspunde clar la aceste întrebări”.

In zilele acelea, zile care se întind până acum, când fiecare din ea se cutremură de gălăgăia ateistă a sfaturilor necredincioșilor, prin mărturisirea credinței sale religioase, prin punerea ideii de Dumnezeu, în centrul vieții pustife, Herschenson participă la salvarea sufletului rusesc și la acela al poprului său. Herschenson a sdruncinat, de moarte, ideia materialismului ateist al revoluției, cu ideia de Dumnezeu.

A APĂRUT:

LUCIAN BLAGA
FILOSOFIA STILULUI
UN VOLUM CARTONAT 84 PAGINI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

A APĂRUT:

ADRIAN MANIU
LÂNGĂ PĂMÂNT
UN VOLUM 84 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

A APĂRUT:

ION PILLAT
P E A R G E S I N S U S
UN VOLUM CARTONAT
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

MIȘCAREA LITERARA

GAZETĂ SĂPTĂMÂNALĂ DE CRITICĂ ȘI INFORMAȚIE LITERARĂ, ARTISTICĂ
ȘI CULTURALĂ

Director: LIVIU REBREANU

Apare Sâmbătă (în Capitală se pune în vânzare Vinerea după amiazi), în formatul marilor cotidiane,
pe hârtie satinată, cu multe ilustrații:

RÜBRICILE PRINCIPALE:

Săptămâna	Liviu Rebreanu	Muzica	Georgescu-Breazul
Medalioane	Cei Șapte	Curierul critic	Cei Șapte
Portrete străine	* *	Revistele și ziarele române . .	Perpessicius
Comentarii critice	Scarlat Struțeanu	Istoriografia literară	G. Cardăș
Artele plastice	Tudor Vianu	De vorbă cu...	F. Aderca
Teatrele	A. Dominic	Desemnuri	Marcel Iancu

PAGINI ALESE, CINEMATOGRAFIA, ARHITECTURA, INDISCREȚII, EFEMERIDE,
ECOURI, ETC.

5 L E I — E X E M P L A R U L — L E I 5.

EXEMPLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEMPLARUL
LEI 15.—

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 1 ȘI 15 ALE FIECĂREI LUNI
SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

REDACȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, CASELE DE EDITURĂ ȘI DOMNII AUTORI SUNT
RUGAȚI A TRIMITE CĂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD.
CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM SĂ FIE ADRESATE REVISTEI
STRADA CANTACUZINO No. 2. — BUCUREȘTI

15 DECEMBRIE 1924

C U P R I N S U L:

OMUL ȘI PEISAJUL de Oscar Walter Cisek	129
TRISTEȚE METAFIZICĂ de Lucian Blaga	135
NEGOIUL de Șt. I. Nenișescu	136
ERGEAU CÂNTĂND VITEJEȘTE de Cezar Petrescu	137
CICLUL MORȚII de Ion Marin Sadoveanu	146
IDEI, OAMENI & FAPTE, LA UN CONCERT AL S. C. R. de Nichifor Crainic	149
CORECTIV ȘI EXPRESIE de L. B.	150
INSEMNAȚII PENTRU TIMPUL DE AZI de G. Stegaru	151
UN CADAVRU de I. I.	152
CĂRȚILE de Al. Rădăuță	152
REVISTELE ROMÂNEȘTI de Al. Bd.	154
DRAMA ȘI TEATRUL „THEBAIDA“ de Ion Marin Sadoveanu	155
CRONICA MĂRUNTĂ	156

I L U S T R A T I I

COPERTA de Luchian.

DESENÉ IN INTERIOR de Petreșcu, Demian, Ion Orleanu.

ABONAMENTE: 1 AN, 300 LEI; 6 LUNI, 150 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITĂȚI,
400 LEI ANUAL. IN STRĂINĂTATE: 400 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC
LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

EXEMPLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEMPLARUL
LEI 15.—